

ADAHOONILIGII

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

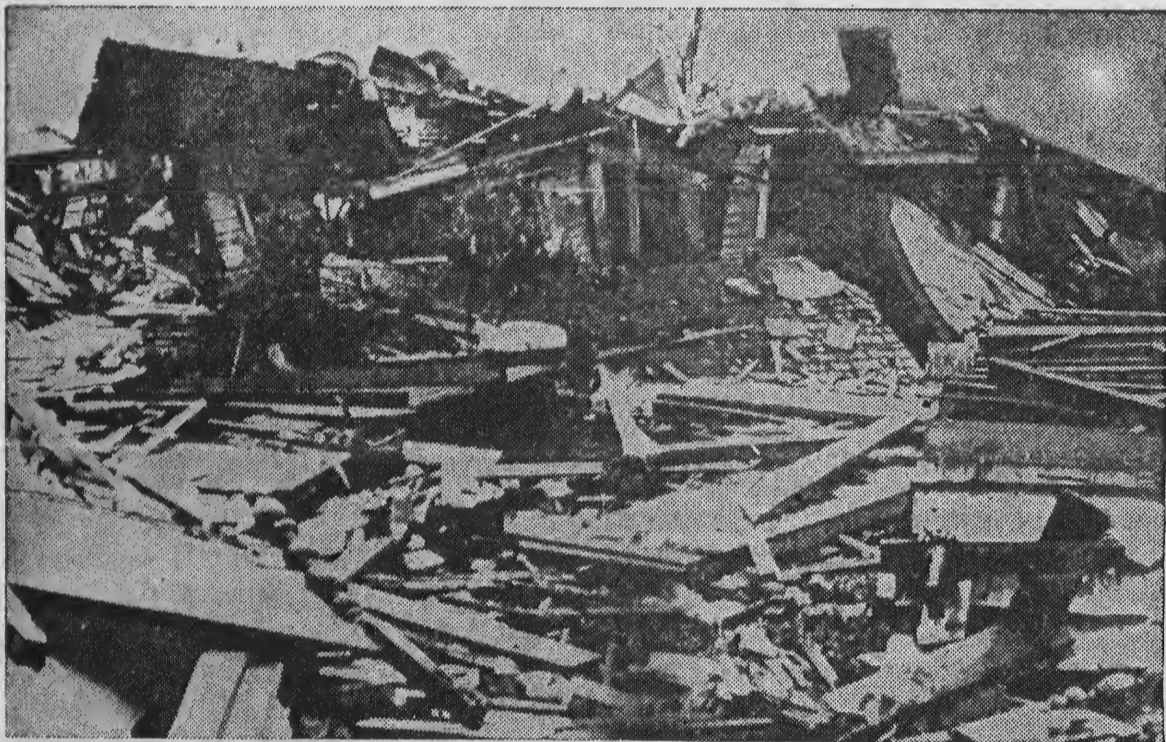
VOL. 3 NO. 8

WINDOW ROCK, ARIZONA

JUNE 1, 1948

TÓNTEEL TSÉ'NAADI K'AD T'ÁÁ YÉIGO 'AŁK'I NÁÁJIIJÉE' HA'NÍIGO BAA DAHANI'

Ha'át'íí shíí dine'é 'óolyé Jews. Tónteel tsé'naadi Europe hoolyéedi díí Jewish dine'é wolyéhígíí t'áá 'ałtsogo deijoołáago haz'á. 'Anaa' hazl'í'édáq' Dagháashijaa' ha'nínée díí Jews dine'é t'óó 'ahayói neistseed ha'níigo baa hani' Ła' t'áadoo le'é łeeyi'déé' hadaagéed góne' nidaalnishgo 'ádayiilaa dóo t'áadoo le'é 'ádaal'íí góne' nidaalnishgo 'áyiilaa. 'Éí t'áá nidaalnish t'áá 'áají' t'áá bini'ídi dichin dabíígháq' dóo t'áadoo le'é nidaalniihii dabíígháq'. Ła'

T'áá 'ániidigo naghái Texas hoolyéhéjii níyoltsoh naayá ha'níigo baa hóoni' ni'. 'Íidáq' 'áadi díí kin 'ahiih nááldáazgo be'elyaaigi 'át'éego kin lq'í 'ahiih náyiiznil jini'.

t'óó bá binída'azt'í'go 'ákóne' 'áłah 'ábi'diilyaa. Náánáłta' 'éí t'óó 'ahayói 'áłah 'ábi'diilyaago t'óó bi'doodlid. Bi-leeshch'ih yéé 'éí k'ééda'dilyééhgóo bee nínáda'nił'ííh ha'níigo nidaaszas.

Dagháashijaa' wolyéhéé bisiláago t'ah doo bił 'ałk'íjiiieeh yéédaq' díí Jew dine'é danilínigíí Ła' Palestine hoolyéégóo 'anídahaas'ná. Jews dine'é wolyéii 'éí Palestine hoolyéédóo háádéelii 'át'é jini'. Jews dine'é Palestine hoolyéégóo 'anídahaas'nánée 'éí 'áadi k'ééda'didléehgo yaa nídiikai dóo yá'á-t'éehgo yee hanáákai. Dagháashijaa' ha'nínée bisiláago bił da'ahijigánée bik'i 'adeesdee'go Jews dine'é t'ah daadziihígíí Palestine hoolyéégóo níkéedahidii'néet dadíiniid. 'Éí 'ákódaadzaa dóo Palestine-jí' 'anídahaas'ná.

Díkwíidi miil náahaiídáq' shíí Jew dine'é díí Palestine wolyéhígíí bikéyah sil'íí. 'Áádóo náánáłahdéé' dine'é danilíinii bił 'anaa' dahazl'í'go bik'eh da-deesdl'í'go Jews dine'é Ła' náánáłahgóo

dah dahidiikai. 'Áádóo díkwíidi neez-nádiin náahaiídáq' shíí kéyah Palestine hoolyééhéé Arab dine'é yikáa'jii' 'anáaheskaigo 'aadóo k'ee'qá náádínéest'á. 'Áko kéyahqá Arab dine'é bíí' náádaasdl'íí' nahalin sil'íí.

Tádiin náahaiídáq' tónteel wónaani'idi 'anaa' hazl'í'ée bik'i 'adeesdee' dóo bik'íjii' kéyah England wolyéhígíí díí kéyah Palestine wolyé ha'nínigíí yee 'adíhólníihgo 'í'diilyaa. Ndi 'éí t'óó baa 'áháyqájik'ehgo. Arab dine'é 'ákwii kéedahat'ínée 'adaaniigo 'éí Jew dine'é nihitah náhákáahgo bił kééhwiit'íigo t'áá 'áko daani'. 'Áko ndi kéyahígíí nahgóo bik'i danihizhdínóotkálígíí 'éí dooda dadíiniid jini'.

Jews dine'é t'óó 'ahayói Palestine hoolyéegi ninádahaas'náago díí kéyah ígíí t'áá nihí nihinant'a'í bikáa' ninádadii'nił dóo kéyahígíí t'áá nihíí' nídooleet dadíiniid jini'. 'Azhá náásgóo háadi da biniinaa hóochi' ndi t'áá 'ákódadii'nił daani jini'.

'AHÉEH HASIN

By Tsosie Brown (Tubo City, Arizona)

Díí saad hadilyaaígíí báda'ólta'ígíí dóo nida'ntinii bich'í' ha'oodzíí'.

'Adahwiis'áágóo Wáashindoon bá da'ólta'góo, díí jii ts'ídá t'áá 'íiyisíí bi-dziilgo 'ahéhee' yiish'aah, shidine'é bá.

Díidí nihá da'ólta'ígíí nizhónigo shidine'é bá nidashoółnishígíí ts'ídá t'áá 'íiyisíí shił yá'át'ééh, haa shíí ní-záhjii' niha'átchíní 'ináadahool'áq', náásgóo, háadi shíí yik'ehgo dayíkáah dooleet. 'Áádóo k'ad t'áá hó t'éiyá dahoníil'í, háadi shíí Naabeehó niidliinii nihá náas dajikáah dooleet. Háálá, t'óó 'ahonii'yói 'íiniilta' dóo 'ak'e'elchí doo nihíł bééhózin da. 'Ákohgo nihá da'ólta'ígíí yéigo nihíká 'anájahígíí 'éí yá'át'ééh doo, háadi shíí díí k'ad 'ániit'éhígíí bii' hadiikah. Bii' haiikai dóo háadi shíí Bilagáanak'ehgo dahinii'náa dooleet.

'Áadi 'índída t'áadoo le'é nihich'í' hahat'éehii nihíł bééhózin dooleet.

I take this occasion to express the gratitude of my people to teachers in government schools and elsewhere for their efforts in providing our children with an education. Many of our people have had no opportunity to go to school to learn to read and write. Only through the efforts of you teachers can we hope to get out of the condition in which we now find ourselves. Only with education can we come to understand the problems that arise, and the matters that come to us for decision.

T'áá 'ániidigo t'ah doo ts'ídá lq'í yiłkaah yéédaq' kéyah England wolyéhígíí díí kéyah Palestine wolyé ha'nínigíí yee 'adíhólníihgo 'í'diilyaa yéé 'áts'ánéideet'á jini'. 'Áko Arab dine'é Palestine yii' kééhat'ínée England yí-lák'ee hanáákai sil'íí. Arab dine'é t'óó bée'ílnii' sil'íí dóo t'áá 'áko Jews dine'é yéé yich'í' dah dadiibaa' jini'. 'Éí k'ad t'áá 'íiyisíí t'áá yéigo 'ałk'íjiiiee'go 'á-t'é. Haa shíí hodooníł sha'shin. United Nations wolyéego 'adahwiis'áádéé' nidaakaii 'áłah nádleehígíí díí k'ad 'ałk'éejiijahígíí yaa ndaat'íí ndi t'ah doo hazhó'ó yee 'ałkétk'edikáah da ha'níigo baa hani'. 'Áko t'ah ndi t'óó t'áá bini' da'ahijigá. T'áá ha'át'éego da bá hasht'eelyaago t'éiyá doo 'ałtso nida-ahidooltsił da sha'shin ha'níigo 'éí t'ah ndi baa hwiinít'í.

The Arabs and the Jews are engaged in heavy fighting in Palestine. The United Nations has not yet been able to agree on a procedure for stopping this war.

'ÓLTA' DÓÓ 'AZEE'ÁDAAL'ÍIGI

By Scott Preston (Tuba City, Arizona)

'Akqó nihikéyah bikáa'go, nihit dah nahaz'áqgóó 'ólta' bée dadi'doo-tsih nááhá'ní. 'Áko níláahdi bee 'áho-dooníitii la' t'ah doo nideet'aah da. Náhást'édiindi miil nitsaa ha'nínigíí t'ah doo nihá ch'ideet'aah da. Jó 'áko kodi t'éiyá t'áa hazhó'ó bídahoneedlíggo bee 'ahit nidahwiilni'go haz'á Wáashindoongóó nida'asdee'ígíí, jó 'akon. 'Áadóó níláahdégé' t'áa yit'ih. 'Áko 'éidíigíí t'áa nihit nahaz'áqgóó, nihida- 'ólta' bit nahaz'áqgóó, nihe'azee'ál'í bit nahaz'áqgóó, nihida'nítiingóó. Bi-deezhnish dooleet'ígíí t'áa 'aaníí 'ákó-dzaago, doo lá dó' yá'át'éeh da dooleet, jó 'akon. Ts'ídá 'ákohgo shíí 'índa 'ólta' yá'át'éehgo hadínóoséet, jó 'akon. 'Ákohgo shíí 'índa ha'át'íi da k'idahidínóotaí. 'Índa díí ts'ídá 'ólta' bit haz'áqgi t'óó daane'é nahalingo 'átchíní naa'níligíí, t'áa 'ákót'éego yit'ihgo 'éi ts'ídá t'áadoo biniiyéhé da. Niha'átchíní doo 'ínáadahwiidool'áaí da.

Ts'ídá t'áa 'íiyisíí bínílkadgo, bíní-dzodgo, 'íhoo'aahígíí, 'íhoo'aah wolyéego 'íhoo'aahígíí nihá siláago lá yá'át'éeh ni. 'Índa niha'átchíní t'áadoo t'áa 'anáahlyeed nt'éé. Nínáhát'éeshgo, 'ólta' bínídzodgo da'ólta'go, t'áadoo t'áa bínízingóó nidadzit'íi niha'átchíní 'idahool'aahgo t'éiyá niha'átchíní náas dookah. Kót'éego t'éiyá bee náas kódií'níit yidiiskáqgóó, jó 'akon. Jó kwe'ígíi bíka'alkid, díí bíchoda'iil'í, jó 'akon.

K'ad t'éiyá báda'ólta'ígíí, 'átchíní 'awéé' deil'ígíi nidayookqah. 'Átk'és-disí da yideiniitgo báda'ólta', jó 'akon. 'Áko éi t'áadoo biniiyéhé da nahalin. Doo bee náas hodót'ééh 'át'éé da. 'Éi 'ááideit'íi nahdégé' dá'íit'á'ígíí, 'ólta'í sání daazl'ígíí. 'Lahj'í bídahwiilzááh daanínigíí díí 'ááideit'íi, jó 'akon. "Nihí da'iilta'dáq' doo 'ákót'éé da. Ts'ídá t'áa 'awoíí bee bídanihidi' nidzod nt'éé. Yóó 'anídahiilyeedgo, 'aadéé' siláago nínadanihíí'éeshgo 'ídahwiil'áq'. 'Éi ts'ídá t'áa 'ákónéeehe 'ákódaníhi'diil-yaa lá. 'Éi díí jígíí goó bee 'ák'idadíniikááh," daanígíi yee háádaadzih, jó 'akon. Yee hadaadzihígíi 'ákót'éego ch'í-dei'ááh, jó 'akon. 'Áko ts'ídá 'ákót'éego nihá 'ánályaago, jó díí t'éiyá nihidí-dóolniií. Kót'éego t'éiyá doo t'áa 'ádzaagi 'ólta' bit nááhast'áq da dooleet. Díí k'ad nihá ch'ideet'aahígíí ts'ídá 'ákót'éego nidiniit'áqgo t'éiyá náas kódií'níitgo haz'á. Kót'éego baa nitsí-deiikees, jó 'akon. 'Áko díí k'adígíí 'íi-ná náas nooséet dooleet'ígíí, naanishígíí bit bíhoo'aahgo. Bee da'íinánii, háadi da bee 'ák'inida'dildeeh dooleetii bit níit'ígo 'íhoo'aahgo, jó kót'éego t'éiyá bee náas 'adooldah. T'áa hazhó'ó naaltsoos t'éiyá bizhdiilkaalgo, 'azhq

shíí naaltsoos nitsaii 'át'éego, wódahgo naaznii shíí 'át'éego bíhojii'áq' ndi, t'áa bízhání nízhiiláagogo ts'ídá t'áadoo biniiyéhé da, jó 'akon. Naanish bíhojii'áq' ii baqah 'ádingo, t'óó 'aats'áq' deeníní, bee teezh hahalkaadí bee na'ageedji' há 'anáhoót'í, jó 'akon. Háálá 'éi t'áadoo hajitihí hwíígháán yididool-nih, jó 'akon. T'áa 'áko "'aaih" jiniigo tséde jiztíí dooleet. Kojí díí t'áadoo le'é naanish t'áadoo ts'ídá bich'í' na'alldzilí bee dahoninéenii bíhojii'áq'go, naanish da'ílinii hoí béehooringo bee 'ák'inizhididáago ka na'adáhígíí t'áa baqah 'ádingo hazhdootihgo haz'á. Jó kót'éego daníil'í, jó 'akon. Jó 'akqó Bilagáana t'óó ndaazí'go dahonííne, jó 'akon. Bee 'ak'e'elchíhí t'éiyá bijaa-t'ah dah naaztáqgo, hááhgoóshíí kohgo biza'azis-bidazneesdoggo, haa shíí neeláq'di neeznádiin bich'í' nidahalyé nigo kót'é, jó 'akon. Dooda yéé 'éi 'ákqó dahidizíidji', jó 'akon. Jó díí bee níí'íi-teezh bee hahalkaadí háyah daníí'á, jó 'akon. Táháníí' bee dajilbáago. Jó 'áko 'ákódií'níigíí bits'áq nahalingo, k'ad kót'é, jó 'akon. 'Éi baq niha'átchíní yígíí 'ólta' bínílkadígíí nihá siláago yá'át'ééh, jó 'akon.

'Índa 'azee'ál'í haz'áqgi, jó 'akon. K'ad díí t'áa niichxóq'í yígíí doo nihá haz'áq da nahalingo 'ádayósin, jó 'akon. "Doo nihohóoghah da, tsásk'eh nihi'oh neel'á, ha'deezbin," ha'níigo, t'áadoo ndi wóné'é jidéez'íí, doo sha' naagháhi da ndi. Kodi kót'éego naat'ígo daníil'í, jó 'akon. 'Índa t'áadoo doozhoqgo doo hózhé 'azee' haqah 'ál'íi da, jó 'akon. Doo ho'doodlág da nahalin. 'Ata' haln'íi ndi baqah 'ádingo. Diné ts'ídá t'áa bini' si'áqgo 'adahwiis- 'á díí 'azee'ádaal'ígíí goó, jó 'akon. 'Áko béeso daats'í bá 'ádin, jó 'akon. Jó 'ákwe'é 'át'é. 'Ákwe'é t'áa nihíni' naaz'á, t'áa hojooba' ch'ééh 'ádadií'ní, jó 'akon. 'Idoolkáatgi ndi 'ádingo. Háiiida kwá'ásiní léi' baqah dah haz'áqgo binijoogáatgo, doo 'éehojisin dago ts'ídá t'áadoo hodót'ééh dajigo díkwíí jí shíí hach'í' nahwii'ná, jó 'akon. Haigo deesk'aazgo t'áadoo 'anáahó'neegi da nahalin, jó 'akon. Hach'í' nahwii'nágo, hojoobá'ígo díkwíí shíí hwíítkááh, jó 'akon. Yéigo 'áhoot'éegogo wóné'é bíjisdáa dooleet ndi doo bee haz'áqgóó haz'á, jó 'akon. 'Aadóó ha'át'éegi da kin da bii' da'nijah há si'áq le'ígi 'át'é, díí ndi 'ádin, jó 'akon. 'Áko Wáashindoon nihaa 'áhojilyá ha'níigo kqó ndi doo nihá nitsíjikees da, jó 'akon. 'Éé' neishoodii 'ádajit'éii, jó 'akon. Kóoní ha'át'éégóó da bii' da'nijahígíí nihá niji'sáqgo, diné nidaakaii yii' danijahgo, t'áadoo 'aanidí 'anáhoót'í yiniyé nidaakaii bá nahaz'áqgo 'oolzingo haa-

dashq' nóolin dooleet yéé, jó 'akon.

'Áko 'íiyisíí nihidajilniiishii kodi doo nihit 'ólta' da nahalingo haz'áqgo 'át'é, jó 'akon. Jó díí t'ah doo 'aats' hadiniil'íi da, 'azh'á t'áadoo bahat'áa-dí 'át'éé ndi. Jó kót'éego 'á' daníil'íi-go nahaz'á, jó 'akon. T'áash kodi t'éiyá 'áhoot'é. Jó ts'ídá t'áa 'aats'go 'áhoot'é. 'Láhago haa shíí dahoot'éégóó 'éi t'áa dahats'íid nahalin, jó 'akon. Lók'aah Niteel hoolyéegi 'azee'ál'ínigíí 'éi yáada 'ál'í wolyéego bá haz'á, jó 'akon. 'Azee'ál'í wolyéego bá haz'á. 'Ólta' dó' t'áa 'aaníí 'ólta'go bá haz'á, jó 'akon. Haada neeláq'go hákéyah bikáa'góó 'ákódahoot'éé laanaa. Díkwíigo da 'ákót'éego hákéyah bikáa'go bidziilgo 'azee'ádaal'ígíi nahaz'áq laanaa. Díí k'ad bidáhji' nihi'niiná, jó 'akon. 'Áko t'áa ch'ééh dayíníikeedgo hool'á 'adahwiis'áágóó, jó 'akon. Laanaa nihit nidaqjeehii kónéeláq', jó 'akon. Díí k'ad 'aats' bée'dí'niit'á nahalingo haz'áqgo 'át'é, jó 'akon. Kojí t'áa nihí nihe'azee' 'ál'ínéé ndi k'ad t'óó bíyó t'óó bit tsi'na'aldeeh hazl'íí, jó 'akon. T'áat'á'í yígíí t'éiyá 'aghá baa honit'ah, jó 'akon. Tódiit'í t'éiyá 'akon. 'Azee' 'ádajit'ínéé k'ad hááh-góó shíí, t'óó 'azee' 'ájiléhéegi dah 'ajoodl'ígíi go hozhdi'ááh, jó 'akon. 'Lá'á-nee' doo 'ádaat'íi da, jó 'akon. Doo daats'í 'ákót'éego nidahodí'neestáq'ii 'ádajit'í, jó 'akon. 'Áko 'ákwe'é yígi bee 'ádééjólkaahígíi 'át'éego nidahodí-neestáq' dóó 'ídahojii'áq'ii 'ádajit'í, jó 'akon. Jó kqó da 'anídahazt'ígo nahaz'áqgo 'át'é, jó 'akon. Hataat'íi biniiyé 'átah 'ájóléehgo yee 'ádee hadahididziihgo yee 'azee' 'ádeit'í 'áda'dólzín le'ígi 'át'é, 'akon. Nahat'áagi t'áadoo ha'át'íi da baa nida'aldeehí. Nahagháhígíí t'éiyá bá haz'áqgo 'oolzín le'ígi 'át'é, jó 'akon. 'Áko t'áa nihí 'ániit'é hosiil'ánéé, jó 'akon. Ha'át'íi da baqahígíi 'át'éé léi' bik'é ni'iyiilyé nahalin. Nihá nahagháháq yá'át'éehgo daats'í nihá nihoníyá níí, 'akon. Nihoníyá wolyéego daats'í nihá nidahwiighááh, 'akon. Jó 'áko kwe'é doo hadí-niil'íi da, jó 'akon. T'áa nihí 'átah néiidleeh, 'éi bit bihidiikááh, jó 'akon. 'Adika'ásh t'áadoo yee choo'íní da, 'adl'ásh t'áadoo yee choo'íní da daanígíi go 'ádaat'í, jó 'akon. 'Áko 'ayóigo bit danil'ígíi go yá yádaat'í. 'Áko kojí bina-hagha' yéé 'éi doo bit danil'íi da, náas hodoot'ih yééjí. Doo 'ádií yéedahózingóó 'áda'dólzín, jó 'akon. 'Índa 'ákqó danidáá'góó ndi 'ákót'é, 'akon. Nida-akaigóó da. T'áa 'aats' bit tsi'yíikah, t'áadoo diniilzíní da nahalingo, jó 'akon. Háadi shíí t'áa 'ákódeit'ígíi nihaa néididooléet t'áa bini'ídi, jó 'akon.

(Page 3 bikáa'gi baa nááhání)

ADAHOONILIGII

Published on the first of each month at the United States Indian School. Phoenix, Arizona.

Address all letters to the Editor, 'ADAHOONILIGII. Education Office, Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year. Make all checks and money orders payable to The Treasurer of the United States. PIHS 6 1 48 1400

Robert W. Young ..... Editor
William Morgan ..... Translator

'AZEE'ÁL'Í TSXÍJLGO BEE YISDÁ 'IILDÉEH DOOLEELII

By Willie Cisco (Lukachukai, Arizona)

Díí diné bee bide 'áhoot'éhígíí, Lók'ai'jigaigi 'átah 'azl'j'go 'ákwe'é bee haasdzií'. Díí 'azee'ál'í naagháagi bee diné bide 'áhoot'éhígíí. Jó 'éí kwii bee haasdzií'. Wáashindoongó Sam Gorman 'atah naayáa léi' 'éí nihił nahalni'go. Jó 'éí 'ákwe'é bee haasdzií'ii 'éí díí k'ad kodóo baa hashni'.

Diné bee bide 'áhoot'éegi díí k'ad 'azee'ál'í haz'áqgi 'éí 'ákwe'é bee bide 'áhoot'é. 'Índa 'ats'íis baa 'aháyáq'í nahazt'i'j' ts'ídá t'áa 'íyisíí bee bide 'áhoot'é diné wolyéii. Dzqadi díí Lók'ai'jigai bee nást'ahdi kéehwiit'íinii deesk'aaz haleehgo nihich'í' 'anáhoót'i' haa shíí nítstogo. 'Éidígíí baa yinísh't'í nisingo 'ádíshní. Naabeehó dine'é bá yá'át'ééh dooleetii. 'Áadóo k'ee'qg ho-dees'áago, n'léi Tsé Nitsaa Deez'áhí góyaa dóo naghái Chiit'chin Bii' Tó biighahgo, 'índa naghái Tsélaní biighahgo. Jó 'éidígíí, 'ákohgo diné neel'ánígíí Názlíni b'honeel'áqgo, 'éí diné bá yá'át'ééh dooleetii bá baa nitséskeesii 'éí 'át'é díí.

Dá'ák'eh Halání hooleyéegi kin t'áadoo biniyéhégóo 'ta' sinil. Dibé 'áhtso nihits'áq' yaa nahodeeskaigo sinil. 'Éí t'áa 'ánóhtso nihił béedahózin. Jó 'áko k'ad t'áadoo biniyéhégóo 'ákó-t'éego kin haal'á. Naabeehó dine'é bibéeso bee 'ályaa. Jó kót'éego nihił béedahózin. T'áa daats'í 'aaníí 'ákó-t'é. Jó 'áko 'éidígíí náhidoot'áat. Baa ndaah't'jigo, 'adahwiis'áagóo t'áa 'ánóhtso. Ha'át'íhii da jíl'jigoosh t'éiyá ha'át'íhii da baa hwiinít'j. Jó t'óo diné bá yá'át'éehii baa nitsíjikeesgo, ha'át'éegi da bik'íhálzhish. Jó 'ákwe'égi, 'éí biniinaa 'ádíshní. Díí k'ad Dá'ák'eh Halání hooleyéegi ná'á'ah hooleyéé nt'é-égi haz'ánígíí náhidoot'áatgo 'azee'ál'í níhá nidoot'áat. Bilagáanají yózhíigo "Emergency Hospital" wolyéego yózhí. Dinéj' yíníj'igo 'éí ha'át'íi da tsxíj'go

yisdá doolyéetgi, jó 'éí 'áají 'ákót'éego yíníj' k'ad. 'Éidígíí níhá 'ádoolníł.

'Atná Asdzo Lichí'ígíí baa deet'aahgo 'éí baa didoot'áat. 'Índa díí k'ad siláagohtsooik'ehj' 'azee'ál'í nahazt'i'j' yidádanoosni'go 'atdó' baa dadidiit'áat. 'Áko naaki 'ahqah honít'i'go bá bee dahwiidiil'aał.

Díí k'ad 'azee'íł'íni diné yitaa daakai wolyéhígíí, "Field Doctors" deit'nínígíí, 'índa "Field Nurses" deit'nínígíí jó 'éí níhá hólóqgo, níhá bééhózinigo 'ta' sidáago 'éí tsxíj'go 'áaj' yisdá 'ahiyiiaah dooleet dó'ish 'í. Jó kót'éego baa nitséskeesígíí 'éí 'át'é díí.

'Áko t'áa 'ákódoolníł, jó t'áadoo biniyéhégóo díí kin haa shíí néelt'e' béeso biniinaa yóo' 'aníídee'. 'Aze-'ál'í tsxíj'go bee yisdá 'adoodaati wolyéego náhaas'nil 'ályaago, jó 'áko lá haa yit'éego bee náas hoot'ih dooleet. Jó yá'át'ééh dooleet t'áadoo bahat'aa-dí.

'Índa díí k'ad 'asdzáni bi'éé' daalgai dabiidii'nínígíí, "nurse" daolyéhígíí Naabeehó danílinii k'ad díkwíí shíí 'áaj' bił 'éedahózin silíí'. 'Áko na'níle'dii 'ta' 'éedahózin. Jó 'áko 'éí 'ta' 'ákwii nidaalnishgo yá'át'ééh dooleet. 'Áadóo 'índa t'áadoo le'égóo, First Aid 'adahoot'éego da diné 'ta' bił béedahózin. 'Índa 'asdzáni da. 'Asdzáni 'ta' bee béedahózinígíí bee ts'ídá la' t'áa 'íyisíí níhá yá'át'ééh dooleet nisin. Diné niidliinii 'áaj' yisdá 'ahiyiiaah nil'jigo, 'aadóo 'índa ha'át'éegi da 'áhá-níi 'teh, "T'áa bini' náhásdlíí, t'áa bił ch'éé'díídláad," ha'níi 'tehígíí k'ehgo 'adaaniíł, 'éí 'áadóo 'índa 'azee'ál'í dahótsaagóo bá 'ahóót'i'. Tséhootsooígóo dóo Lók'aah Niteelgóo dóo t'óo'di 'azee'adaal'j'góo da. Díí k'ad kodóo 'ákóq' 'anáadahajáah dooleet. Haa shíí néeláq'góo yisdá 'ahidiiltéetgo haz'áq ndi t'óo bił díilyéł'ígíí, jó 'éí díí baa yinísh't'í nisingo 'ádíshní. T'áa 'ákót'éhé.

The lack of medical facilities here works a great hardship on the people. Those buildings at Many Farms which were formerly used as a slaughter house are going to ruin now, and they could be converted to serve as an emergency hospital for the people in the vicinities of Lukachukai, Chinle, Round Rock, etc. If the Indian Service is unable to operate such a hospital, perhaps the Red Cross would be willing to do so. And if not they, perhaps the Veterans Administration would do so. We already have some Navaho girls trained as Nurse's Aids; they could work in such a place. In this way, anyone needing medical attention for minor illnesses or accidents could get it quickly; while more serious cases could be transferred to Fort Defiance, or to some other hospital.

'OLTA' DÓO

Hazhó'o diniilzin bee 'atkéé' ninánii-kaigo, baa hwiinít'jigo hasht'e' ninál-yáago 'éí t'áadoo beekt'éhé da, jó 'akon. Háadéé' shíí hani' danít'íi, dziilí bee baqah dah shiijéego, hasht'e' wólzingo, woodlq nahalingo baa na'aldeehgo, jó díí t'éiyá yá'át'ééh nidoodleet, jó 'akon. Baa hwiinít'jigo t'éiyá 'ádooníł. Has-

tóí yee 'ahinéikahgo, jó 'akon. Bee 'ahíłká siiti' nahalingo 'éí dooda. T'áa-doo hasht'éé nihódléhé da nahalin. T'óo tsé'edin 'áhooníł dooleet. Ha'át'íi da nichx'ó'ígíí t'óo béé'di'niil'á nahalingo ha'át'íi da 'ách'í' yíil'á, jó 'akon. Doo yíit'j' nahalingo baa neilikai yígíí bee 'át'é, jó 'akon. 'Áko díí k'ad hastóí niyádaatti' yéé t'áa 'ahtso 'ádíkásti' nahalin. T'áadoo yee 'ádaa hódlihi da nahalin, sánii yéé. 'Áko t'óo díkwilt'eeh, tált'eehgo doo 'asohodi'j' da, tsíłkéi be'ádíłahii. T'áa hastóí silíí bitsii' yígaii ndi t'áa 'ákót'éego hahadziih. Kodi deeskai, jó 'akon. T'áa 'ákódaaniłgo dadeeskai, jó 'akon. T'áa doo dayoodlání da nahalingo dadeeskai jó 'akon. T'áa díkwilt'éhé yee' ha'át'íi lá baq 'adajit'í danizingo haz'á, jó 'akon. Shí díí 'atah 'ákwíinisingo 'át'é 'akon. Ha'át'íi da yá'át'éehii yik'eh dayíkáhii deidíingo yik'ehgo yikahgo dashq' haa yit'éé nt'éé' nisin 'teh, jó 'akon. Díí nihinahagha' bił tsi'deekaagíí daats'í biniinaa t'áa 'ahtsodéé' nihich'í' nahodígééz, jó 'akon. Nihisodizin yéé nihiyiin yéé. Ha'át'íi da nihe'oodloh bik'eh yikahq kót'éego la' bił tsi'deekai nisin, jó 'akon. Daa shíí nízadéé' hastóí deidíingo yee náas deeskai, jó 'akon. Hádaq' shíí yee tsi'deeskai. 'Éí 'áadéé' 'ana'í yee 'adíł yaa nideist'á, jó 'akon. 'Áko 'ábisdíj, jó 'ako. Díí k'ad t'óo bíyó 'áaj' dah náahálzhish nahalin, jó 'akon. Doo yiniidlanígi beegogo, 'akon. Jó 'áko doo diniilzinígíí beegogo. Ha'át'íi da yiniidlqago, nihił nil'jigo bik'eh yikahgo 'ánalyaago t'éiyá t'áa haa da nízahdi da nináhodoolzhish. Kót'éego baa nitsideikees 'ta', jó 'akon. K'ad t'áa kóníłtsóhigo bikáa' nináánishjáah.

The proposed \$90,000,000 Navaho Rehabilitation Program would be a fine thing for our people — in the event it becomes a reality.

However, we need a stricter, more effective educational program — not one wherein the teacher hands out candy to coax the children to learn. In our schools of former days, they were strict with us. Even if one ran away a policeman went to bring him back. We want a return to this old school system. More emphasis is required on Vocational Training. Even though a person may go through High School, if he is taught no trade, he has no other recourse than to return here to the reservation to a pick and shovel job. While a white man goes about with a pencil behind his ear, and makes good money — more than a hard working laborer can make — with little effort.

We get poor service from our hospitals. They have only space for a few patients, and are always complaining about a lack of funds. The result is that many sick people are turned away. They do not even have an interpreter, so a Navaho can seldom make his wants known to the doctor anyway. And when a Navaho makes a long hard trip to the hospital, there is no hotel or other place where he can spend the night. Even the missionaries haven't thought of putting in a hotel for us.

At Ganado they have a good hospital, and a good school; we wish we could have facilities like those all over our reservation.

Many people do not respect our religion any more. They drink and carry on even at our ceremonies. Perhaps many of our present troubles stem from this growing disrespect, on the part of young and old alike, with regard to our religion.

NAABEEHÓ DINE'É BEE BICH'I' 'ANÍDAHAST'I'II

By Scott Preston (Tuba City, Arizona)

Díí k'ad naghái hoolzhishdée' t'áadoo le'é baa nídahat'jigo hool'á. Ts'ídá t'áa diné nineel'qajj' ha'at'ii da yá'at'éehgo yee náas kódooníit'ii t'éiyá baa dahwiinít'j' hodeeshzhiizhdée'. Béesh baqah dah si'ání wolyéii hazl'j' d'óo wóshdée' ts'ídá daa shíj' néelqá' ha'at'ii da diné bá bihónéedzáanii bá bik'i-yááhtihgo hodeeshzhiizh. Haa shíj' néelqá'igí 'át'éego baa hwiinít'jigo hool'á. Biniiyé dziil 'agháqgo. Łahgóonee' doo bidaat'ée da ndi. Ts'ídá t'áa 'á-łah ná'ádleełh bik'eh ts'ídá 'ólta' t'éiyá 'aghá 'ánítsogo baa hwiinít'j'. 'Aze- 'ál'j' t'éiyá bił. 'Áko t'áa 'áko ndi łah- góo ba'átchíní nináde'i'nił da'ólta'góo. 'Áko 'ákooní ha'at'ii da yá'at'éehii nihá baa hwiinít'íinii doo yit'j' da nahalin niha'átchíní da'ílinii. Binaadi ké- hwiit'íinii. 'Áko níláahdi niha'átchíní nida'ólta'go nihaa nináhákáahgo t'óo bináat' ha'at'ii da doo 'aanínigí t'éiyá baa neiidáago, ha'at'ii da baqah danilíi- nii, bee tsi'nda'aldeehii, tódiłhił 'ádaa- t'ėii, 'ani'j' 'ádaat'ėii bináat' baa yii- kahgo, t'óo t'áata' náalnił nahalin.

'Áko kojí nihi'ólta' yęę ni' t'áa 'i'iyisí wóyahdi 'ólta' nahalin. Ha'at'ii da bee náas kódooníit' doo bee níłts- góo yit'ihígí biniinaa doo bee náas ho- dót'ėéh 'át'ėégoó hodeeshzhiizh. 'Índa ha'at'ii da 'átchíní bá bihoneedł yileeh yęę baqah 'áadij' nahalingo, k'ad t'óo ha'at'ii da nihits'qá' yaa yilkił ndi. 'Áko díí hastóí béesh baqah dah naazniligí ts'ídá t'áa 'i'iyisí yaa nida'ookqahgo hool'á, jó 'akon. Biláhji' doo náani- hi'doodłq da, jó 'akon. Niha'átchíní doo 'ólta' bá bíchq deídéełnigóo 'áda- dohní nánihi'di'nihi 'ólta' dayínikeed- go, jó 'akon.

Díí j'j'góo t'áa bee ch'ėéh 'ádeit'ii- nii 'at'ó' t'áatáhagi 'át'ėego hastóí yí- dínidahgo hool'á, jó 'akon. Yiniiyé 'anáhojahgo, yiniiyé 'ahqáh hidikáah- go. T'áa 'éi náadeidiyiłt'ėéhgo díí j'j'g- góo hool'á, jó 'akon. Kót'ėego nihił haz'qago 'át'ė, diné bikéyah bikáa'gi.

'Áko díidígí nihaa 'áhalyáanii 'ádin. Wáashindoondée' nihaa 'áho- jilyánęę 'ádin. Ha'at'ii da bidziilgo nihik'idéez'j' dooleet'ii 'ádin. Siláago naagháagi ts'ídá nihi'oh neel'q, jó 'a- kon. Ha'at'ii da t'áa nihqah yit'đėéh dooleet'ii, biniiłt'a hazt'i' dooleet'ii, bi- niit'aa 'ádaa hwiinít'j' dooleet'ii nihqah 'ádinígí bee 'át'ė, jó 'akon. Hojoobá- igo siláago nihee hólq, jó 'akon. Ha- 'át'ėhígi shíj' 'índa dajiiłtsėéh, jó 'akon. Díidígí bee ha'at'ihii da doo noot'ėéh 'át'ė da t'óo nahalin hodeeshzhiizh si- láago nihá 'ádinígí. 'Índa 'ánihwii- 'aahii ndi t'áa 'ákót'ė, jó 'akon. Ts'ídá yee dadíits'in nahalingo yee yqah haa- kái, yá'at'éehgo dahółahii, díí yini-

da'niłtingo siláago hólqgo shíj' yá'a- t'ėéh nt'ėé' nisin. Shí 'ákót'ėego baa nitséskees.

'Áko ha'a'ahdée' béeso bá sinil- ígí bi'oh neel'q dajiní, 'akon. 'Áko t'áa nleidi bich'qáh jizhje'igí bee 'át'ė. Háala diné náas dookahgi t'óo bíyó t'qá' dajótq'igí, 'éi bee 'át'ė nisin. Jó ha'at'ii náas doot'ihii t'óo bíyó nihi- ts'qá' t'qá' dajótq'j' t'éiyá 'aghá haz'q, jó 'akon. Ts'ídá 'i'iyisí nihíká 'azh- doojahq ha'at'ii t'qá' kódałósini t'éiyá. Jó 'akonee', 'ániidí Wáashindoongóo na'asdee'go 'áadi bee yádaat'í, jó 'a- kon. Ts'ídá díí k'ad diné t'qá' dayi- nóhta' lá tseebídiin náahai d'óo wósh- dée'. Béeso nihidit'aah yęę ha'at'ėé góne' shíj' t'éiyá 'anidėéh. Jó Bilagáana biza'azis góne' 'ahinidėéh. Diné bíi' neheleeh lá t'áata'í doot'izh. 'Áají yęę náas dookah yęę t'áa 'ayáhigo bíi' ne- heleeh nahalingo kót'ėego bínálkáa', jó 'akon. K'ad kót'ėego dadeezt'i'go haz'q, jó 'akon. T'ah nt'ėé' lá t'áa 'aaní baa 'aháyqago łeh. T'ah nt'ėé' lá t'áa 'aaní ts'ídá t'áa yini 'át'ėegi ho'deezhnił łeh. Jó díí laanaa danii- dzin, jó 'akon. T'áa 'aanígo jó baa 'ahėéh dadínidziłt'go haz'q nininił'q- j'. Kodóo nihik'iji' doo 'ėéhózin da 'ániit'ėe dooleet'gi. Bilagáana t'óo- dée' nihináhaazłaii nihaa saad bighq. 'Ałtah 'át'ėego. Nihikéyah yidáhji' niljigo. Nihikéyah biyi'gi hólóonii k'ad yidáhji' bi'niiná, jó 'akon. Háadi da léi' nihidoochidgo, nahgóo kónihí diil- yaago t'óo shíj' nihináat' yee 'ák'idadoo- dlaat, jó 'akon. 'Áko t'ah kodqá' 'á- deiit'jigo t'áa haada 'át'ėego bich'qáh neiikaigo t'áa nihí bee 'ák'idadiidlaat náas yidiiskqágo.

Niha'átchíní léi', nihitsóóké léi', díkwíidi nátsóidi shíj' yee 'ák'idadoo- dlaat. Díí bíka'alkid nahalingo náas- góo t'éiyá, yá'at'ėéh hodooleet'góo t'ėi- yá baa hwiinít'j'. Díí yiniiyé hastóí 'at- nááhoojah Tségháhoodzáníj'. Ła' yi- 'oh nitsídaakos. T'áa díkwíłt'ėéh kodi nitsídaakees. Bá shiłt' bééhózin, jó 'a- kon. 'Áko díí k'adígí ha'at'ėego shíj' baa nínáadajit'j' dooleet' náas hool- zhishgóo, jó 'akon. Díí k'ad naaltsoos nihich'j' siłtsoozígí t'áadoo doo bééhó- zinii 'át'ėego 'át'ė, jó 'akon. Ts'ídá 'át'ėegi bee bik'idi'điit'j' t'áa nihá 'á- din nahalin. Háala doo 'íniłta'ii 'a- ghá 'ánídlqá', jó 'akon. 'Ółta' hólq ndi t'áa bił 'at'łs'qá' daniljigo dayółta', jó 'akon. 'Áko daa shíj' yit'ėe dooleet' nídiiltsóosgo, jó 'akon. Ts'ídá t'áadoo nilíni da nahalin. Doo ha'at'ii da náas deidínóosėéłgóo bik'i shijaa', jó 'akon. T'áa doozhogo dibé ba'aan nanideeh- go 'íłleehgo 'éi t'áa chaat' da bił 'ada- diidit' yęę. Díí t'éiyá beehaz'áanii t'ėi-

yá 'aghá 'ánítsogo, 'at'í'đoolíit'ii baqah hólq lá, jó 'akon. Kót'ėego t'ijhdígo bee bik'ida'điit'q nahalingo haz'q, jó 'akon. 'Áko k'ad kót'ėego daníł'j' díí j', jó 'akon. T'áadoo bich'j' 'at'ghá ní- dei'nahí bini' náas yinahgo 'ashdla' náahaigóo da náas bí'doodził ndi t'áa- doo 'ánihidoolíit' da. Níláahdée' Bila- gáanaadée' tsxj'łt' dajit'j' ndi. 'Aadée' Wáashindoon bá nidajilnishi baa tsxj'łt' dajit'j', 'índa kéyah binant'a'í baa tsxj'łt' jilj' ndi. 'Áko ha'at'ii da baa hwiinít- t'jigoosh tsxj'łt'go ła' yit'j', jó 'akon. Na- bídaahai, táa' da nabídaahaigo ła' yi- níłt, jó 'akon. 'Ałghaadziłs niljigo ts'í- dá doo baa 'ayahoolnigóo nihelkeedj' 'índa nidahidit'aah. 'Éi doodago ch'ė- hėłt'iid, jó 'akon.

Jó kót'ėii 'át'ė. Ts'ídá bee 'iiná bee níłtsogo béé'đeet'qago, k'ad 'áko lá nídadiidilyeet'ni, jó 'akon. 'Índa t'áadoo baa 'íniłta'í nídiilyáago t'áa 'i'iyisí t'áa nihich'j' ninááhodiyołnaat, jó 'a- kon. K'ad kóoní baa hojooba'í yígí bá ha'nínigi 'ánááhodoo'niłt, jó 'akon.

'Índa diné 'ahádadoo'nił ha'nígo nihinahat'a, jó 'akon. Daat'óo'góo, nleí naanish dahólqógóo, da'niłts'qá- góo diné dadóoleet' ha'nígo yee nihaa nidaat'j', jó 'akon. 'Áko t'áa nihí 'á- kqó nihił 'adáhání, t'áadoo cho'oo'j'j- j'góo, jó 'akon. 'Áko 'ákqó t'áa yinełee nida'ané, jó 'akon. Ła'qá 'ákqó t'áa yá'at'éehgo 'ák'inidadikai. Ła' na'ní- le'dii, jó 'akon. T'óo yóo' 'adajilníšh, jó 'akon. T'áa 'áadi t'áa hálak'eej' 'đoo nibéedahwiizj' da. T'áa tsi'nida- jikai yęę, doo baa dahojíyanęę, jó 'a- kon. Kodi nánisdzáadi choídoo'j'łt, 'éi doo 'íłj'góo, jó 'akon. Háala 'áadi haa 'áhalyáanii 'ádinígí bee 'át'ė, jó 'akon. Ts'ídá t'áa hó dazhníziniigi bee tsi'niji- kai, jó 'akon. Ła'ida daa shíj' yit'ėe shíj' t'áa díkwíi shee nídeezid daanígo daa shíj' néelqá'di neeznádiin nidayiyeeh, jó 'akon. 'Éi t'áa 'ákónėehee, jó 'akon. 'Índa nahagiz dayiichij'ii 'ákót'ė, jó 'akon. Jó kót'ėego daníł'j', jó 'akon. Haleebée 'ák'inidadikai laanaa 'íłj', jó 'akon. 'Áko kót'ėego nihá bíchq hwíi- déeni' ndi doo 'óo'nééh 'ániit'ėe da 'á- k'inidiidaii. Dzqadi yínee' nihił haz'á- nęędi t'áa 'ayáhigo nihił hoolzhish, jó 'akon. T'áadoo bée 'ák'idadookáhí da nahalingo náahodilzhish. 'Índa níłtsq- hígí 'ádingo t'áadoo k'i'dólyeet'gi da lá náhadleełh, jó 'akon. 'Áadóo dzqadi bee nihaa hwiinít'íniígí, dibé, jó 'akon, ch'il bá 'ádin náđleełhgo t'áa 'ayáhigo náhodilzhish, jó 'akon. Jó kót'ėego haz'q. Shí kót'ėego nish'jigo łahda baa nitséskeesigi kót'ėego nabik'itsés- kees łeh, jó 'akon. K'ad t'áa 'ákót'ėéh.

NAANISH BÍDAHOO'AAHGI

By Mark Begay (Tuba City, Arizona)

HAJIINÉI

Shí 'éí díí t'áá 'ahoots'íísigo 'ólta' naagháagi bee hadeesdzih nisin. Díí 'ólta'ígíí naakigo 'ahqah nít'i'go baa nitséskees. Jó díí k'ad 'ólta' ts'ídá bidziilgo 'ólta' dooleet. Díí t'éiyá diné yee hááhinoojah. Díí t'éiyá diné yaa yádaakti'. 'Áko kodóo baa nitséskeesgo t'áá 'akéé' dóo náánást'ánígíí ts'ídá t'áá 'ákót'éego náábídziil nisin.

'Éidí t'éiyá Vocational School wolyé. Háálá shí Vocational School-góo 'ííłta'. 'Áájí naazt'i'ígíí shíł bééhózin. 'Áko ts'ídá t'áá 'aheekt'é nisin. 'Áłchíní, jó 'akon, díí t'ah dit'ódigo nijítéehgo, 'índa t'áá 'áłts'ísídqá' Bilagáana-k'ehjí haadzihgo díí níléi k'ad Academic School-jí dah diigháhago 'éí 'áájí doo bá nanit'á da. Naaltsoos naakits'áadah dah sinil yółtah. 'Áádóo nówohjí College da daolyé 'éí ts'ídá doo bá nanit'á da. Jó 'éí níléi naaltsoos 'ádaal'ííjí, 'índa níléi 'azee'ádaal'ííjí ha'át'íí shíł 'áájí nidaach'id. Professional nidaahazt'i'jí 'éí 'áájí nidayółtahgo 'éí 'áájí binaanish daaleeh.

Díí kojí nihí t'áá bíyó t'áá dadeets'in nahalingo, nihitsiighqá' doo hah nidaalnishígíí, jó 'éí t'éiyá naanishjí yígíí t'áá 'íiyisíí nihá bíchqá hwíídeenigo yá'át'ééh. Háálá nihaa di'dooldah. Níłáhjí naaltsoos bidziilgo wółta'jí t'éiyá 'áłtso dah 'adiilyizgo, nihí yéé t'óó 'akéé'dóo nidíniidahgo t'áadoo nídiidleeł da. 'Áko díí 'áájí yígíí 'éí náá'ólta' bá hólqogo t'éiyá ts'ídá t'áá 'áłtso 'aheekt'éego bidziilgo dah didiikah nisin.

Jó 'éí t'éiyá, jó 'akon, díí t'áadoo le'é kodóo t'áá bihoniyažhí nahalingo bíhoo'aah. 'Éí t'éiyá ké nidoots'osii naagháájí, jó 'akon. 'Índa kin da bi' dahadleesh. 'Índa tsiniheeshjíí da nidaach'iish. 'Índa tsé da kin bee 'ádaalne'góo, 'índa 'íí' bighan nahaz'áqgo, 'íí' nidaadlózgóo, dibé naadlózgóo, jó 'éí níléi dá'ák'eh naagháájí bił naazt'i'. 'Éí k'ad 'éí 'íí' nidaadlózéé 'áájí chidí naa'na'í t'éiyá 'aghá bee nida'anish. Bee nihwiildlaadí bik'eh ní'áqgo ha'át'íí shíł ni' bee hoolzhólıgo 'ádaalne' shíł. Jó 'éí 'áájí bídahoo'aah. 'Íhoo'aah ts'ídá ntsaii 'át'é. Jó 'áko díí ts'ídá yéigo bidziilgo bee 'iinánii 'át'é.

Háálá Naabeehó nihí'di'níinii ts'ídá t'áá 'íiyisíí "Farming" wolyéii, Bilagáana "Farming" deit'íinii, jó 'éí t'éiyá 'aghá bee hinii'ná dadíí'ní, jó 'akon. 'Áko díidíígíí biniinaa dah nishoojaa'góo, 'adahwiis'áágóo ts'ídá t'áá 'awół bee bidadootkaal' 'áájí yígíí. 'Ísh-jáqá nihaa dáa'doolyéés lágo. T'óó t'áá hazhó'ó Education bidziilígíí, naaltsoos bidziilgo wółta'ígíí t'éiyá bił hanáohjeeh hanáánáohjeeh lágo. 'Áko daahdzaagogo nihaa di'doolyis.

Jó kwii bee hashni', jó 'akon. Kwii-dí Tónaneesdzíi hoolyéegi 'ashiiké kin 'ádayiilaa. 'Áko díidíígíí ts'ídá t'áá 'íiyisíí t'óó Vocational School hoolyéegóo da'ííłta'ii t'éiyá 'ádaat'í, 'akon. Naanish naach'id yídahoot'áq'ii t'éiyá 'ádaat'í 'akon. Ts'ídá t'áá 'íiyisíí t'óó 'ájít'í nahalingo 'ádayiilaa. 'Áko ts'ídá 'áłtso bitsí' yishtłizhii t'éiyá 'át'í. Tsé nideit'kaat'ii, tsé deit'íinii bitsí' yishtłizhii t'éiyá tsé deit'íin, Naabeehó dine'é, kiis'áanii dó. 'Aadóo 'índa kin deidleeshii náána. T'áá 'ákónáána-dzaa. Bitsí' yishtłizhii t'éiyá. Naabeehó, 'Oozéi yíłgo 'anáádaat'í. 'Aadóo 'índa "carpenter" wolyé tsiniheesh-jíí nidaach'iishjí t'áá 'éí 'anáádaat'í. 'Aadóo 'índa 'atsinilt'ish' naalt'í'jí. T'áá 'éí 'anáádaat'í bitsí' yishtłizhii t'éiyá. 'Aadóo 'índa, jó 'akon, béesh naatsidjí t'áá bitsí' yishtłizhii t'éiyá.

'Áko Bilagáana bee na'anishí nideiyéhígíí ts'ídá t'áá 'ákót'éego bibee-na'anishí nideiyé. Ts'ídá t'áá Bilagáana 'át'í nahalin. 'Áko díidíígíí bee nitséskeesgo ts'ídá t'áá 'íiyisíí bee 'iiná nisin. 'Áko 'éidíígíí nihits'áq' baa dáa'doohkááh lágo. Béesh nihqah dah naaz'ání danohłíinii, naat'áanii danohłíinii, 'ólta' nihá bidadootkaalii, haleebee nihá 'ádaat'í díí nihá deínóhts'in. 'Adahwiis'áágóo kót'éí naanish bínida-niltingo nihá baqah ní'áqgo nihá 'ádaahlééh. T'áá 'ákódí dooleet.

I went to a vocational school in the old days. We miss this type of training in our present schools, and feel that vocational work should receive greater emphasis. Also, some of the unschooled adults should be encouraged to take up vocational training, so they will not always be lagging so far behind. Some of the Navahos and Hopis who live around Tuba City, and who had some vocational training under the former school system, have built a fine stone house. Everything was done by Indians: by Indian masans, Indian painters, Indian carpenters, Indian electricians, etc. This shows what Indians can do if they can get the proper training.

NAABEEHÓ DINE'É — — — — —

Our Tribal Council has been asking for more schools and hospitals. However, it is sometimes hard for Congress to understand our needs, and difficult for them to believe that our requirements are as great as we describe them to be. This is our own fault. Our own people do not encourage their children to go to school. And many of our people set poor examples for our children. Parents who drink, gamble and carry on cannot help but set bad examples for their children to follow.

We hope that this \$90,000,000 will prove to be a real benefit to our people. We need schools and training for our children as a protection to our natural resources. The Indian Office should most certainly be retained for our protection — otherwise white people from the outside will soon beat us out of everything we have.

But let's not be hasty in adopting the General Grazing Regulations. We do not yet understand it. If it takes two years to understand it, then let's take two years. We do not want to harm our people in the future as we have done in the past through our hasty, ill-considered decisions.

People should be encouraged to accept off-reservation employment. Many people make good money, and have a good living. Of course there are those who throw their money around foolishly, and return home with nothing. We should save our money to tide us over crop failures and poor years.

Shádi'ááh biyaají kéyah South America wolyéego dah si'ánígíí bikáa'gi 'Indins danilíinii 'á' Kalahá daolyéego kéedahat'ínígíí díí Naabeehó dine'é hajiinéi daaniigo bahane' nidaazt'i'ígíí k'asdqá' t'áá bił 'aheekt'éego bahane' nidaazt'i' lá 'áldó'. Jó 'éí kót'éego bahane' danít'i' lá:

"'Ałk'idqá' díí Kalahá dine'é ni' bił'áahdi kéedahat'íí nt'ée'. 'Áko wó-dahdeé' 'ahoots'íísigo yah 'i'díidíingo dajiiłtsq' jini. Hashkééj' naat'ááh nilíinii 'éí Kaboi wolyé jini. Díí hashkééj' naat'ááh nilínee ha'át'íí shíł tsídi shíł 'áníigo yidiizts'áq' lá jini. 'Áádóo tsídi 'áníneeegóo dah diiyáá nt'ée' díí yah 'i'díidíneeegé' tsídi 'ání lá jini. 'Áko díí yah 'i'díidíneeegi 'éí 'ahoots'óózigo yah 'ahoodzqágo 'áádéé' yah 'i'díidíin lá jini. Hashkééj' naat'ááh jilíniígíí 'ayóo jineesk'ahgo biniinaa díí ni' bighá hoodzánéé góne' doo hóhóoghah da lá jini. 'Áko díí 'ahoodzánéé gódei hadeesh'nahgo 'áádóo dídeesh'ííł ch'ééh jiniizíł jini. 'Áko t'óó ná-t'áq' níjidzáago diné t'áá 'ádaałts'óózígíí 'á' 'ákq'ó názhni'eezh jini.

Díí diné 'áadi názhni'eezhgó 'ahoodzánéé góne' yighá dahaas'na' jini. 'Áko shíł 'éí ni' náánaáłta' yikáa'j'í' hahaskai. Nt'ée' díí ni' bikáa'góo t'áadoo le'é tsin bineest'q' ts'ídá niná-neel'áqj' j'óyq'ági 'át'éego bee 'áda'aziin lá jini. 'Áádóo t'áadoo le'é tsin bisq' da 'ádaat'éii dó' dahólq' lá jini. 'Áko 'éí t'áá 'áłtso 'á' nídajiiłláa' dóo díí kodi dahólq' lá dajiniigo hashkééj' naat'ááh nilínee bich'í' bidah 'adajiiiznil jini. 'Áko 'áádóo díí ni' bikáa'gi t'áá 'íiyisíí hózhóní lá dóo t'áá 'áłtsoní bee 'áda'aziin lá dajiniigo nt'ée' bił nídahojoolne' jini.

'Áádóo hashkééj' naat'ááh nilínee 'ání jini: "T'áá shíł 'aahíí hózhóní, dóo t'áá 'áłtsoní bee 'áda'aziin ndi díí tsin bisq'ígíí 'á' shich'í' bidah 'adasoot'e' 'éí bee baa nitséskeesgo 'aadi 'anoonéet' hólqogo 'át'ée lá," ní jini.

'Éí shíł díí tsin bisq' 'á' bich'í' bidah 'adajist'e'ígíí yee yaa nitsékeesgo 'ání. 'Áko ndi ni' bikáa'gi hajiiskai yéé 'éí nihí t'áá kodi kéedahwiit'íí dooleet dabizhdíiniid jini. 'Ákwe'é t'áá 'íiyisíí baa saad hólqogo ná'ahóónáád jini. Hashkééj' naat'ááh nilíniígíí t'áá kq'ó kéedahohł'í, háálá kwe'é 'anoonéet' 'ádin ch'ééh hałníigo 'á' ni' bikáa'j'í' hadajiiizná jini. "'Azhq' t'áadoo le'é bee 'áda'aziin dóo hózhóní lá ndi 'áadi hadahisoonáago dadínoohnéet' lá; 'éí baq' dooda nihidishni," ch'ééh hodíiniid jini.

Ni' bikáa'j'í' hadajiiiznánéé 'éí 'áádóo 'anoonéet' bił 'ahaa ch'íj'ikai jini.

(Page 6 bikáa'gi baa nááháne'.)

'AWOO' HAHA'NIIŁGI

By Willie Cisco (Lukachukai, Arizona)

Shí díí 'azee'ál'í baa nísist'jídígíí díí t'áá 'éí bigháqghj' naazt'i'ii bee hanáánásdziih. Haa shí'j' níłtsogo t'áá shí sítisits'iin biyi'dóó bééhasinígíí tsosts'its'áadah nááhaidqáq' diné bee bíká 'anáshwo'go hahoolzhiizh ni' díí Lók'ai'jígai haz'áqgi. Doo t'áá díí shíł haz'ánígíí t'éiyá diné choyoos'j'íd da. Níléí Tółikan hoolyé bíhoneel'áqgo, 'índa Tsé Łichíí' dah 'azkání, 'índa Tsé Nitsaa Deez'áhí, Bis Doot'ízh Deez'áhí. Ła'ts'áadah náhásdzooígíí 'éí biyi'gi bééhózinigo diné bit' béédahózin. 'Awoo' haha'níł naagháagi lq'ígóó bee diné bíká 'eeshwod sil'j' k'ad.

Jó 'áko 'ákót'éego ha'át'ii da bee 'ahíłká 'anijíjahgo baa na'aldeehgo yá'át'ééh, ha'át'ii da bee tsíst'a 'iil-dééh nil'j' góne'. Tsosts'idts'áadah nááhaidqáq' díí k'ad Lók'ai'jígai haz'áq góne' diné doo hazhó'ó baa 'áháyq da. 'Índa bqgh dah dahoo'aahgo doo ts'ídá 'azee'ádaal'j'ígóó ndaajaah da. 'Índa bee bide 'ádahooníłii, t'áadoo le'é ts'íh niidóoh nídadiłnihii doo ts'ídá 'ayóo bee bíhoneel'j' da 'íídqáq'. 'Áko 'íídqáq' díí 'awoo' haha'níłígíí shinaanish 'iishłaa. Bilagáana 'asdzání bi'ée' daalgaagíí "nurse" nil'jigo, 'éí sidáá nt'ée' Lók'ai'jígai. 'Índa Father Clementine wolyéego 'atdó' 'ée' neishoodii Ła' sidáá nt'ée'. Jó 'éidígíí bit' 'at'ch'odasis'ni'go, 'éí shá bit' bééhózingo kwe'é nidashiil-nish haa shí'j' nízahj'j'. Tsosts'idts'áadah nááhaidqáq' wóshdée' hahoolzhiizhígíí, tádiin dóó ba'aan t'áátá'í yéedqáq' dóó k'ad díí dízdiin dóó ba'aan tseebíí j'j' yookkáłígíí t'áátáhagi 'át'éego shinaanish yit'ih.

Nahonit'á dahaleehgo, hasht'ish dahaleehgo, 'índa deesk'aaz dahaleehgo, 'azee'ál'í bich'áqgh nahonit'á dahaleehgo t'áá shí choosh'j'. 'Ákót'éego diné bíká 'anáshwo'. Bee na'anishí 'éí shee hóló. 'Índa 'azee' dó' shee hóló. Bééhasin 'éidí. 'Índa díí bee na'anishí 'at'qá 'ádaat'éii, t'áá 'atsoj'j' bee nida'anishii 'éí shee hóló. Doo biniiyé 'iíłta' da ndi k'ad kót'éego biniiyé dah 'eeshłééł.

Diné, 'asdzání, 'índa 'at'chíní da t'áá 'atso bee bíká 'eeshwodii shinaaltsoos t'áá 'at'é bik'i sinil. 'Bízhí' naaltsoos bikáá' 'adaashłe'. 'Índa yookkáłgi, 'ákwe'é 'íídqáq' bá nishishnishii 'éí t'áá 'atso bikáá' 'adaashłe'. Jó 'áko niyooch'íidgo 'adiní shizhdíiniid shí'j' 'éí naaltsoos shá jidínóot'j'j'.

'Áádóó diné 'ákót'éego biwoo' dahashníłgóó dóó 'asdzání 'ákót'éego binaashnishgóó t'áá 'atso naaki da yit'káahgo baa náánishtaah. "Doo 'ánisht'éhé da, náádiisdzá, 'ahéhee," daaní Ła'. Ła' yik'é nida'iilé. Jó kó-

DINÉ BIZAAD

By Tsosie Brown (Tuba City, Arizona)

Naabeehó niidliinii t'áá nihí nihizaad bee 'ak'e'elchiigo Tségháhoodzá-nígi Naabeehó binant'a'í béesh bqgh dah naaznilígíí 'átah njidleehego Bilagáana bizaad bit' 'at'ch'j' ninádaj'nił doo.

Díidí béesh nihqgh dah naaznilígíí Tségháhoodzánídi bee nihá náhoot'aahgo 'átah nádleehegíí t'óó la' t'áadoo le'é nihich'j' hadahat'ééh shí'j' doo ts'ídá t'áá 'iíyisíí bik'idazh'diyiitj'j' da nahalin. Haalá yit'éego 'ályaago t'éiyá nihá yá'át'ééh dooleet' lá. T'áátáhago haz'áq díidí Naabeehó bizaad wólta'ígíí t'áá la' 'iíyisíí nihá choidoo'j'j' nisin díí k'ad 'átah náá'ádleehe' góne'. Naaltsoos t'áá 'atso nihich'j' ch'ihinidééh shí'j' t'áá honit'óó'go t'áadoo ts'j'j' yil'ini t'ah doo hah 'átah da'azl'j'ígóó díí naaltsoos béeda'alne' dooleet' t'áá nihí nihizaadígíí bee. Díí naaltsoosígíí doo béé'ályaagóó doo baa náhát'j'j' da dooleet'. Háalá haa shí'j' néelqáq' ni'iidz'íh nłáahdi 'ata' hani'di 'éí bqgho shí 'iínisingo díidí diné bizaad wólta'ígíí t'áá náasgóó nihá yit'ih dooleet' nisin. Shí k'ad kót'é shinant'a'í.

Many new propositions which come to us are not understood by us. The question is, how can vital business matters be so presented that we can understand them? One way is this written form of our Novaho language, which could be very useful to us in our councils. Adequate translations in written form could be made before meetings and presented to us in our own language. We could postpone discussion of anything not presented to us in our own language. This could be of real benefit to us.

STATEMENT OF POLICY

IN the present issue of this newspaper there will be found several articles prepared by Navahos. The express purpose of this publication is: (1) to provide a medium for the dissemination of information among the uneducated members of the tribe, and (2) to provide a medium of exchange wherewith thinking Navahos can share their views with others of their tribesmen on a reservation-wide basis. All articles prepared by Navahos shall carry the name of the author, and shall be accompanied by an English summary. The views expressed in such articles do not necessarily represent those of this Agency, nor of the editor. It is our hope that an ever-increasing number of Navahos will contribute regularly with the end in view of ultimately making this publication a paper by and for the Navaho people.

t'éego baa naasháago 'át'é díí.

'Áko 'ákót'éego ha'át'ii da béedahojisínii 'ahidiníłnáago bee 'ahíłká 'anijíjahgo 'éí ts'ídá yá'át'ééh nisin. 'Áko 'azee'ál'í haz'áqgi baa yinisht'j'. Háalá shíł bééhózin 'éí bee 'át'é. 'Áájí 'éí k'ad t'áá 'ákót'éhé.

I learned to do dental extractions about 1931 from Fr. Clementine and a nurse who were then here at Lukachukai. I took care of people all around this area. I have most of the required instruments, and I keep a record of my patients, so if you do not believe me, I can show you. Some people pay me for my services; some just say thank you. I think that it is well that we help one another in this way, especially in view of our lack of adequate medical and dental facilities on the reservation.

BIT'A'AZHAH ŁÁNÍ

By Willie Cisco (Lukachukai, Arizona)

'Atk'idqáq' Nóoda'í 'anaa' jini. Nóoda'í bááhádzidgo. Nagháí Ch'íní-łj'ídóó yaago, haa'í shí'j' dahooghan ní-t'ée'go t'áadoo hooyání Nóoda'í hak'í dah yizhjéé' lá jini. T'áadoo dajoo'ini t'ah nt'ée' t'áá 'iíyisíí kodéé', t'áá 'áyí-dídéé' j'j' bit' yijah lágo dajiiłtsq' jini. Hastiin léi' Háázah wolyéé nt'ée', 'éí ts'ídá t'áadoo 'ákqó t'éiyá yáłti' nt'ée', niyá'ahodilti' t'éiyá nil'jigo. 'iíyisíí bízhí' niliini t'éiyá Bit'a'azhah Łání wolyéé nt'ée' jini. Jó 'éí díí ts'ídá t'áadoo 'ákqó t'éiyá yáłti'go, t'áá 'áyídígoó bit' 'ahqgh dahaghan nt'ée' jini.

Bideezhí nil'jigo Łahj' bighan. Bí dó' Łahj' bighan. T'áá 'áhánidéé' da'dildon yiits'a'go ch'ijilwod nt'ée' t'áá 'áhánigi k'aayééł bigqaghah dah siyijigo yilwoł jini. T'áá shí'j' 'áko ch'ijilwod yéé hanaa' bich'j' cho'joos'j'j' doo hóosihgóó. "Shínaa'í," bijini jini. "Ha'át'íi yee," níigo bizéé' ts'it'ah yiits'a'go yigáát. "Hájigo yee' dooleet', shínaa'í? 'Aadéé' Nóoda'í doo 'asohodéébéezh da, háajigo dah didiijah, háajigo yisdá diikahgi 'át'é? Shínaa'í, Bit'a'azhah Łání," bijini jini. "Hájigo lá dooleet', k'ad ch'j'j'itahgóó lq," níigo bizéé' ts'it'ah níigo t'óó hats'qaj'j' yigáát jini.

ŁAHGO 'ÁT'ÉEGO 'IINÁNÍGÍÍ

Senator Watkins wolyéego Wáashindoondi 'atah dah sidáhígíí naaltsoos Ła' saad yee haidiilaago Wáashindoondi beehaz'áanii 'ádeit'j'j'go dah naháaztánígíí yiyaa niiníłtsooz jini. Díí naaltsoosígíí 'ániigogo 'éí, Congress danilini t'áadoo le'é Naabeehó dine'é dóó Kiis'áanii da yee náas dookahii bá baa nídajit'j'j' doleet' ní jini. Díí naaltsoosígíí bee lq 'azl'j'go shí'j' Wáashindoondi Congress daolyéego beehaz'áanii 'ádeit'ínígíí Naabeehó dóó Kiis'áanii yíká 'anájahgo t'áadoo ts'ídá nízaad nihoolzhishí Bilagáana dah yikahadi dah yikahgo 'ádeidoolíł. Kódzaago 'índa diné dóó Kiis'áanii nłéí kéyah bikáá' 'adahwiis'áagóó t'áá 'atso Bilagáana yit' 'at'ah nikidadidooldah. Wáashindoondi 'yíłak'ee hadookahgo t'áá bí danizingóó Bilagáana bitahgóó naanish yee 'ák'idayíłdzíł dooleet', ha'níigo yiniyé naaltsoos niiníłtsooz jini.

Senator Watkins has introduced a bill into Congress designed to serve the needs of the Navaho and Hopi Indians. It would provide for the rapid acculturation of the Indians, and the discontinuation of federal worship on an early date.

HÁJINÉÍ

T'áá ni' bit'áahdi kéedahat'ínéé 'éí doo bqgh daat'ééhgóó 'aniné t'áá géed kéedahat'j' jini.

'ÓLTA' TL'ÓÓ'GÓO NIHA BÉÉHO'DÍLZIN DOOLEELII

By Lee Bradley (Kayenta, Arizona)

Ts'ídá 'ólta' t'éiyá yéigo baa ní-deiit'í. 'Áko díí k'ad béeso nihá ch'é-níí ha'nínígíí da'ólta'ígíí t'éiyá t'áa 'íiyisíí bidziilgo nihá 'ádadoolníí. Jó díí t'éiyá bee 'ahii' naanéikah nahalin. T'ah naghái yéedéé' 'á da'ííníilta'. 'Íí-dáq' nihida'ólta' t'áa dahayógi 'át'éego baa nitsídeikees. 'Áyq q t'áadoo le'é t'áa bił dahólóq' nt'ée' da'ólta'. Siláagogóo da bídahoo'aah nt'ée'. 'Índa kojí naanishígíí bił danít'i'. 'Áádóo níléi t'áadoo le'é bee 'iináa dooleetígíí t'áa bína'niltin booshk'iizh danít'i'go. Díí bídahwiilzááh. 'Aadóo wóshdégé' hodeeshzhiizhí 'éi yéé t'áa 'ałtso bąq q 'ádin. Béégashii nídei'nihi 'ádaat'ei da, tsítkei yídahooł'aah. 'Índa kodóo níléi naa'ahóohai naatseedgi da t'áa 'ałtsoni bee 'iináanii t'áa 'ooshk'iizh nít'i'go bíhoo'aah nt'ée'. Da'ííníilta' dąq' 'ólta' t'áa shághqadídóo baa neikai, naaltsoosígíí. Kodóo náánálahji' yígíí 'éi naanishígíí, jó 'akon. 'Áko 'íí-dąq' tsítkei da'ííłta'ii, ch'ikéi da'ííłta'ii t'áa 'ałtso, 'azháanee' doo naaltsoos t'éiyá 'ach'j' nideidiis'nil da ndi naanishígíí t'áa 'iyółta'go, naaki da, táa' da, dji' da béédáahai ndi 'ólta'ígíí yóo' 'adeidii' aahgo naanishígíí náas deidiit' t'ééh yists'ihgo yídahooł'q'q. 'Áko 'éi k'ad 'íídąq' da'ííłta'ii t'áa yá'át'éehgo yikah. Díí kóni k'ad 'ąq q da'ólta'góo 'á da'ííníish. 'Índa kodóo tsítkei ch'ikéi háánoot'jii t'áa yee nideinitin. 'Áko t'áa 'áníłtso 'ákódeiniidzin, bídahwiilzááh. 'Áko k'adígíí t'éiyá 'aadéé' náas deetz't'ígíí t'áa 'ałtso bąq q 'ádin silj'. Naanishji' bąq q nít'i' yéé t'áa 'ádin. 'Áko t'áa 'awołi bee bídahwiilzááh. 'Áko 'áadi bee nitsáhakeesgo nát'q'q. ní'déest'jii'go kóni bee 'ahq q ninádeikah nahalin.

Jó doo yéigo 'ajíłta' da ndi t'áa hóhi bá 'ájít'éego kodóo 'iiznízingogo bee yá'át'ééh hidinaah lá. Jó k'ad kóni 'ákót'éego yee yádaakti' 'á naazj. 'Áko t'áa 'aaníi'át'é. Jó nihit' béédahózin. T'áadoo le'é yinaalnish, 'áadi yídahodiil'q'q kodi yá'át'éehgo yee náas dayíkááh.

'Áko díí k'ad kóq tsítkei, ch'ikéi háánoot'jii 'ólta'ígíí hózhó yéigo nihá bidziilgo 'ádoolníí, jó dadii'ni. 'Áko náásgóo yídahooł'q'q'góo 'ólta'jii yígíí yilááh dahinisée ndi, 'áko ch'ééhékááh. Kojí naanishígíí dayiitsoodígíí, yídahooł'aahígíí, jó 'éi yee 'íighah nilj dooleet. Jó díí biniyé t'áa hazhóo dayínikeed.

'Áko díí k'ad béeso 'ąq ch'é-níí ha'nínígíí bił nít'i' dooleetii t'óo'góo da'ólta'góo, nihinídashadzogóo yee nihéedahósin dooleetii nihá bóoltq'go 'ádazhdoolíí, nihinant'a'í dajíłinii da-

dii'ni. Jó 'éi díí 'ááłdishniinii 'éi, jó 'akon. 'Éi k'ad níłáhji Yootóoji náhásdzooígíí, 'éi doodago Hoozdoji náhásdzooígíí kodéé' Wáashindoon be'ólta' dóo hááyáii, 'aadóo nówohji' náas 'ólta' bidziilii bíhwiideesh'áát, naanish bidziilii bíhwiideesh'áát nízingo bił 'ádááhóoniidgo. Jó kodóo k'adígíí 'át'éego 'éi doo nihá nidzin da nahalin. Wáashindoon be'ólta'jii 'ííłta'go, kohgo 'ííłta', kojí' niniyá, jó daaní. 'Áko ndi 'ájígo doo nihá béého'díłzin da nahalin. Doo lá bíínighah da ni dabi'di'ni. K'ad nanihínitaah. 'Éi bąq 'ádadii'ni. Kodóo nihitsítke' haa shjii néelq'q' siláagogóo 'ataayá, nináhaaskai. Kojí Wáashindoondéé' béeso bá sinil. 'Áájí yik'é 'íídóotahii bá hóló. Jó kót'éego nihit' béédahózin. 'Áko tsítkei, ch'ikéi 'ákóq nidaaskaii baa deet'q' nilj ndi kodóo ch'ééh dayókeed. Naaltsoos hadeidile. 'Ółta'góo t'áa bidziilgo 'íí-deeshtah danízingo kodóo yiniyé naaltsoos hadeidile. Wáashindoon bi'ólta'góo 'ííłta', naakits'áadahígíí lá yíłta'ni, daaní ndi 'ájígo t'áa hastáníji' n'ídzá bíighahgo nihá deini'jii'go, 'áko níléi 'ólta' bidziilgóogo doo bíínighah da dabi'di'niigo t'óo ha'át'íi lá 'ahayóí lá, daanígo yąq q dabi'ni'go ninádahakááh. T'áa níik'e náas dah dayíkááh ndi, náásgóo danízin ndi dííłígíí bee 'át'é. 'Áko díí kéyah Naabeehó bináhasdzooígíí biyi' t'ááłahago 'ákót'é.

Díí k'ad yínishkeedígíí, dayínikeedígíí 'áko 'éi díí bee nihéého'díłzin dooleetígíí 'éshjéé' dooleet dadii'nínígíí jó 'akon. Lók'aah Niteel hoolyéedóo t'éiyá háát'i'. Tsítkei díkwii shjii 'ałtso da'ííłta'. High School wolyéii 'ałtso dayíłta'. 'Áko siláagogóo nidaaskai. 'At'ééke dó' t'áa 'ákót'é. Díkwii shjii 'azee'ál'j yídahooł'q'q'. 'Éi 'ákóq binii-t'aa dabi'déékeedgo 'ákóq siláago yisdá dayii'éeshgo 'akéé' nidaaskai. 'Áko nináhaaskai. 'Áko 'éi 'á' 'ólta' bidziilgóo deesháát daanígo naaltsoos yee hadeidile. 'Áko 'éi t'áadoo háágóo da niyátéhé, 'lq'q, 'éi lá 'éi bééhózin ni daanígo 'éi t'éiyá 'ahikááh. K'ad díkwii shjii 'áádóo tsítkei, ch'ikéi, náásgóo dayíkáahii, 'ólta' yídahooł'aahii, 'éi t'éiyá bich'j' baa hadlee' nahalin.

'Áko nihí kojí t'áa Wáashindoon bá da'ííłta'jii yígíí tsítkei k'ad 'ąq 'ákót'é. T'q'q' hahaskai. Doo há bidi'niidzji' da. Haa'í yee' t'áa bínáadíneeshtah daanígo, jó 'akon, Bilagáana da bíká 'anájahgo, t'áa tídzí'ahí da 'á' 'adahaaskai. 'Íiyisíi t'q'q' haa'níłjii t'éiyá 'aghá. Jó dííłígíí t'éiyá t'áa 'awołi bee bídahwiilzááh. 'Áko díí k'ad béeso 'ąq nihá ch'ínááneedéhígíí 'ólta' bidziilgo dayínikeedígíí, jó 'éi t'áa nihá besh-

jé'go 'ádazhdoolíí. 'Áko náásgóo, kodóo tsítkei k'ad da'ólta'ii, ch'ikéi da'ólta'ii, jó 'éi k'ad yii', hahaskai dóo, 'á' naakits'áadaháji' bee nahaz'q. 'á' t'áa tseebíji' bee nahaz'q danihitahgóo. 'Áko 'éidígíí yídahooł'aahii náásgóo College hoolyéégóo 'atséékéezgo kodóo naaltsoos haidoolíí. 'Ółta' bééhózingo, nihá beshjéé'gogo. Nihá bí-diidlidgogo. Jó 'áko 'éi bee doo naniit'agóo kodóo tsítkei léi', ch'ikéi léi' 'ákóq 'atséékéezgo, t'áa hooshch'j', 'Lq'q, 'éi lá k'ad 'íl'j ni. Bee bí-diidlii lá hóló ni. Bee 'ólta' nihit' bééhózinii, bee bééhoniilzinii lá hóló ni, jó 'áádóo hániyáá lá. Kóq 'lq, nihíłááh, yéigo 'ánit'j. Jó kodóo na'nitin yee 'ach'j' hadahadziih. 'Ółta' yinidani-deehii, "T'áa 'aaníi' 'adíniigo, yá'át'ééh 'ánit'jii'go nizhónigo lá bíhwiidíł'áát ni. Kóq lá ná'q q 'át'é ni. Diné nilj lá ndi t'áa bee ná haz'q. Jó kodóo nizhónigo 'índa tsítkei náas didookah. K'ad 'át'éhégi 'át'éego 'éi na'nizhoozh 'ádin nahalin. Kodóo tsíst'a-hiikááh. Tsékooh bidáa'jii' nihiikááh. Níłááh wónaanidéé' 'ólta' t'óo bidááh hánigo dah si'q q q kodóo bee ha'naa ni'doodáatii 'ádin. Jó k'ad kóniit'é. Díík'ehgo k'ad kééhwiit'j. 'Éi biniinaa 'ólta' ch'ééh 'íil'jii' t'éiyá 'aghá. Doónee' doo niidzin da ndi, laanaa danízin tsítkei. 'Áko ndi tsíst'ahakááh. Bee tsé'naa nidiidáatii, bee tsé'naa ni'doolzhoshii, bikáa' tsé'naa nihonit'i' dooleetii, jó kwe'é nihi-Wáashindoon doo nihá hasht'ejilaa da. Bee nihaa joozhchid nahalin. Jó díí 'ááłdadii'ni.

'Áko 'éi kojí, jó 'akon, Bilagáana-jii yózhigogo "State Accredited School" nii 'leh. 'Áko State-déé' "recognize" 'áyósin dooleet' nihi'ólta'ígíí, jó díí 'ááłdadii'ni. 'Áko kojí dinéji' bee wójii t'éiyá t'áa 'ádin. 'Áko t'óo bee 'í-diidliidgo, bee 'ééhózinii, k'ad díí t'éiyá dadii'ni. Jó 'áko t'áa 'éi nilj nahalin. 'Áko 'éidígíí bąq q t'áa lá' hazhóo t'áa díkwii nááhái dóo díí tsítkei da'ólta'ígíí naaki da, táa' da, nááhái dóo 'á' dji' nááhái'jii' 'ałtso yii' hahakááh díí kojí nihá hólóonii. T'áa lá' 'áádóo náas dit'ééh nilj, 'áko kojí nihá 'ályaago.

'Áko tsítkei haa shjii néelq'q' náas dookah. Kojí díí k'ad siláagodéé' bi-ch'j' baa hadlee'ígíí, 'ákóq nidaaskai-ígíí, 'á' t'áa bił chohoo'jii'go yaa nitsé-keesii, jó t'áa bee bíká 'oolwodgo ts'í-dá t'áa díkwii da 'anáánáo'níł laanaa. Jó díí nihit' nidaajeeh. Kodóo díí nihá beshjéé' siljii' dóo, bee nihá bí-diidlid doo, k'ad da'ólta'ii 'ąq hadookah. T'áa 'áko 'ákóne' 'ahidookah. Ha'át'éégóo da yáál bá ch'ínát'áahgo, 'áko lá' t'éiyá

'ÓLTA' TL'ÓÓ'GÓÓ — — —

tsxjłgo náás diikah. 'Áko doo tseebi-diin nááhaidqá' la' baa ní'diildee' ní dadii'nii da dooleet. Kót'éego la' t'éiyá tsjł náás diikah. T'áadoo 'ólta' nihá bínáá'diidlid dago 'éi t'áá 'ákót'éego 'ahóyéel'á. Kojí naakits'áadah ígíi sinil wólta' ndi, naanishígíi t'éiyágo, 'áájí t'éiyá sih nilj. 'Áajj' t'éiyá yik'idiikááh. Kojí naaltsoos noodahqáji 'ayahdi neheleeh. 'Áko 'éidígíi bits'qágo, 'áko kojí.nihá bídi'doodlił. Ts'ídá t'áá 'awołi bee daniidzin. Laanaa da-dii'níigo 'át'é. 'Áko 'ólta' bidziilii da-dii'ní. T'áá nłéidéé' 'áko dadii'níigo hoolzhiizh. Hastóí t'áá 'éi t'éiyá ch'ééh nihá náás dah dełts'q' nahalin.

'Áko díi k'ad 'ákót'éego bee náás diikah. 'Índa naanish bá hooghan dooleet. Naanish hahíłláa dóo, naanish bíhoo'aah dóo, jó díidígíi 'áldó' hastóí dayókeed. 'Áko 'áájí t'áá booshk'iizh nít'i'go bídahwiilzááh dadii'ní-nígíi 'ólta'í sání daniidliinii, jó díidígíi t'áá bóoltq'go nihá 'ánályaago. 'Ídąq' da'íniłta'dąq' ké 'ál'j da, ké 'ánál'j da bídahoo'aah nt'ée'. 'Índa 'ée' 'ál'j, 'ałk'ihodé'nilgo, chaléeeko da t'áá bi-k'iih naastsoozgo, kqó baa neilideeh łeh nt'ée'. 'Índa béégashii naach'id, 'abe' hasht'e wólzin. Kóoní naa'ahóohai bee 'iinánii 'át'é, kóoní baa 'áháyąqóó, bisóodi da 'ádaat'éii, łjł 'ádaat'éii, łjł' bee da'íníishgi, łjł' naat'eeshgi, jó díi yéé t'áá 'át'é 'ádin. Haa shjł néelqá' naanish. Béesh dootł'izh yitsidgóó da. Tsinaabqas 'ánál'j, 'Índa bééhągod 'ánál'j, bee nihwiildlaadi, háiida doo kéyah bee bini'doonishii 'ánáálníłii, díi bił 'ahqah nít'i' nt'ée'. Kojí hooghan si'ąqgi tsiniheeshjii' ha'át'éegi da haakeęsgo kóoní bił 'anída'doolkałgóó biniiyé ła' háádooch'ish dóo didoolkqłgóó. Hooghan bee hash-t'e doolniił. Bikáá' sikaadii bee bina-anish, díi la' t'áá 'ooshk'iizh nít'i' ni'. K'ad la' 'éi 'ádin. Ha'át'éego lá 'át'éé lá? Jó kodi bídahwiilzááh. 'Áko 'éidíyígíi t'áá nihá ninályaago, nihitsłkqé, nihich'eeke' baa ninályaago, jó kodóo t'áá 'éi 'ólta' yilááh dahineesqá dóo, naadiin dóo yówehji' 'adahineesqá dóo naanish yihodiil'ąq'ii, jó kodóo yee 'atah ch'idoogáál. Kodóo binaanish dooleet. 'Áko 'ólta'ji yígíi t'áá yí'oh niníyáa ndi, doo 'ałtso yiyíłta' da ndi kodóo yee 'atah nilj dooleet. Be'iina' nilj dooleet. Kodóo ba'áłhíní nááhásdłjł'go yee neinitin dooleet. "Shí kwe'é shi'oh 'anééłna'. Kodi nááhaidi 'Índa 'ólta'ji' dah diiyá. 'Éi biniinaa bi'oh nééłna'." Díidígíi ba'áłhíní yee yinoottjł dooleet. "Éi baq k'ad kóoní, sha'áłhíní, nihich'j' 'qá 'át'é. Haleebé 'ádaht'j, dełniiigo yideiniyodgo, jó 'áko naaltsoos si'ąájí t'áá doozhoonigo nideididooléet. Yídahwiidoł'áát,

T'ÁADOO LE'É T'ÁADOO T'ÁÁ HATSXJŁGO BEE 'ÁDÁ NDA-HODIYIIT'AAHIGO YÁ'ÁT'ÉEH

By H. T. Donald (Shonto, Arizona)

Díi diné bikéyah náhásdzooígíi biyi' kééhwiit'ínígíi nłéi ha'a'ahdée' naaltsoos nihich'j' ch'íhinidéhígíi, 'éi doodago t'áá nihidine'é hadeidile'go yaa nídaat'j Tségháhoodzánigi. Resolution dełnii Bilagáanak'ehji. 'Éi doodago naaltsoos bee 'áda nihodiit'aaHígíi daats'í wolyé. Díidígíi Tségháhoodzánigi baa náhát'jigo, biniiyé 'áłah ná'ádleehego ts'ídá nizhónigo baa náhát'j laanaa daniidzin ła' nisiidzj. 'Ákohgo nihł dah nahaz'ąqgóo nihidine'é ts'ídá 'ałtso yee łq nízingo, kohgo 'Índa béesh baqah dah si'ání niidliinii bee łq 'iidleeł laanaa niidzin. Ła' t'áá 'iysisii haneetehee bee łq nda'iyiidleeh. 'Áko doo hazhó'ó nihł 'ákódaat'ée da 'ákwe'é. Ts'ídá t'áá 'iysisii yéigo nabik'iyátigo 'Índa bee łq 'ooleetgo, kót'éego t'áá 'iysisii laanaa daniidzin nihł dah nahaz'ąqgóo. Díkwii shjł nihich'j' hadahineezdee' k'ad. Nłéidéé' t'áadoo le'é baa nídahat'íinii. Haneetehee beé łq 'ooleet. Bikée'dóogo nihidine'é doo bił 'ákódaat'ée da nináhiikáahdi bee bił dahwiilni'go.

'Ha'át'éego lá nihaa yisíninahgo haneetehee díi bee łq 'asínłjł' lá?" náadanihidi'nii łeh. 'Áko 'éi biniinaago ts'ídá yéigo nabik'iyátigo 'Índa bee łq 'ooleetgo, 'Índa ts'ídá 'ałtso yiniihgo

booshk'iizh nánit'j'j' naanish. 'Áko t'áá 'aheenłtso nahalingo 'ahqah yoot-ts'qł dooleet. Jó díi t'áá 'awołi bee laanaa daniidzingo 'át'é. Díi k'ad t'áá 'ákót'éhego sánii niidłq'í, 'ólta'í sání niidliinii baa nída'iikqah. Bídahwiilzááh. 'Éidígíi k'ad nihinant'a'j jłłini yáál.nihich'j' ch'izhdee'aahii t'áá 'iysisii baa nídahwiikqah 'áko díi nihá 'jłłtq' dooleet, dahwiilni'niigo 'éi baq baa nídahwiikqah. Kót'éego nitsiikeesgo 'át'é.

At present there is no one thing which is receiving greater attention from us than the matter of education. Those of us who went to school in former times look back upon those schools as fine institutions. Nowadays graduates from government schools, and veterans, often want to go away from the reservation to continue their education. They are too often unable to do this because our reservation schools are not State accredited institutions, or else because the aspirants lack the required educational background. Only the non-government school at Ganado is accredited. We want all our schools to be accredited.

Also, many of us who went to school in former times note with regret the present lack of a vocational program such as the one we had in our day. We learned many things which could help us to make a living even if we did not continue our schooling through High School. At present most of our people are too old at the time they enter school to go very far. So vocational skills are of great value to them. We learned such skills as tailoring, even to making complete suits of clothing with vest and all. We learned wagon and building repair, dairying, farming, poultry-raising, etc. If money is now appropriated to give us an adequate educational system, we beg that this program be reinstated.

'Índa bee łq 'ooleetgo laanaa daniidzin nihł dah nahaz'ąqgóo, nihidine'é bá nisiidzjłgóo kót'éego baa nitsideiikees ła'.

Háálá, 'akon, naaltsoos doo nihł bééhózinii ts'ídá 'aghá 'ánídlqá' 'éi bee 'át'é. 'Íłta'ii 'a'oh 'áníłt'e', 'akon. 'Éi biniinaago. Ha'át'éegishq' t'áá 'iysisii bee nihł bééhózin dooleet. Jó naaltsoos doo bééhoniilzinígíi, 'éi bee 'át'é. Haa shjł néelqá' di bikék'eh nídahodiilzhiish ndi doo nihł béédahózin da. 'Éi biniinaa ts'ídá nizhónigo nabik'iyátigo 'Índa bee łq 'ooleet laanaa daniidzin. 'Éi kojí Tségháhoodzánigi 'áłah néiidleehígíi 'ákót'éé laanaa daniidzin. 'Áádóo diné bił kéedahwiit'jłgóo, nłéi nihł dah nahaz'ąqgóo t'áá 'ałtso bee bił dahwiilni'go 'áádéé' nihqah nida-yiileego, kót'éego danihiłniigo 'Índa nizhónigo bee łq 'iidleełgo 'áko da dooleet. Jó k'ad łq'ídi 'ákót'éego nihik'i-hodiinii, nihik'ihodiit'q' nahaln. 'Azháánee' doo nihł 'iit'jł da ndi. Háádéé' shjł nihich'j' hadahat'ééh ndi, 'akon. 'Áko t'áadoo hazhó'ó nabik'itsáhaskézi bee łq 'iidleełgíi, 'ákwe'é t'éiyá 'át'é.

'Áádóo, 'akon, doo 'aheetł'éego nitsiikees da. Díkwii shjł 'ahqah dah yiikah nahalin béesh baqah dah si'ání niidliinii. Naakigo daats'í, taa'go daats'í dah 'oonéet nahalin k'ehgo nitsideiikees, jó 'akon. Ła' t'áá 'iysisii Bilagáanak'ehji, ts'ídá t'áá 'áájí t'éiyá nitsidaakees, 'akon. Ła' 'éi bidine'é doo hazhó'ó yéedaalnih da nahalin. T'óo 'éik'eh nahalingo yadaatłi' łeh. T'óo nihináat yadaatłi'go, 'akon. 'Áko ts'ídá t'áá 'áníłtso diné niidłj 'éi bee 'át'é ts'ídá t'áá 'ałtso nihidine'é nineel'ąqji' bėnéiilniihgo, bik'ehgo naaltsoos bee łq 'iidleełgo yá'át'ééh. 'Éi 'áájí 'ákót'é, 'akon.

Díi k'ad kojí, 'akon, Wáashindoon dóo ha'a'ahdée' t'áadoo le'é bee nihíká 'anáłwo' nilíinii ts'ídá t'áá 'aaníi nihitahji' 'ahit'éhígíi, béeso da 'aadéé' ch'iyiiniłgíi 'ólta' nahaz'ąqgóo ts'ídá t'áá 'iysisii bídahwiilzáhígíi, háádéé' shjł 'ólta', da'íłta' yéé łahji' 'ádaadin nahalingo k'ad bídahwiilzááh. K'ad t'áá bighqadigi, t'áá hazhó'ó naaltsoos si'ąqgi t'éiyá baa na'aldeeh nahalin. Naanish dóo t'áadoo le'é bídahoo'aah yéé 'éi baqah 'ádaadin, 'akon. 'Éi bídahwiilzááh, 'akon.

'Áko ts'ídá t'áá dónidí béeso 'áádéé'go ts'ídá 'iishjąq nahalin niljigo nihitahji' 'ahinidėehii, ts'ídá bééhózinigo bee nihíká 'i'ilyeed niljigo 'áldó' ts'ídá bihónėedzq' 'áldó'. 'Aadóo nihitahji' 'ahidit'aah ndi t'áá 'aaníi kqó ła' béesh baqah dah naaz'ání ła' yee yadaatłi', 'akon. T'óo yiyaa dayilyeed daanigo, 'akon, 'aadéé' nłéi Wáashindoondéé'.

(Page 9 biká'gi baa nááhání)

T'ÁADOO LE'É

koji' nihitahji'. T'áá nihich'i'ji' t'óó yit taoojah nahalin. 'Áko ts'ídá t'áá bée-hózin nahalingo koji' nihitahji' 'ahini-déehgo diné niidlíinii nihá ch'íhinidée-hii t'áá 'íiyisíí bee ná'iildijihgo 'áko yá-át'ééh daniidzin 'atdó' 'ákwe'é. 'Éi 'áájí 'ólta'j'í 'éi 'ákót'é 'akon.

'Áádóó 'índa koji' 'azee'ál'j'j' ní-náadahazt'i'j'í 'éi 'ólta' bił 'ahqah naaz-nil nahalin. 'Áko t'áá 'ákónáánát'é. Bídín náániidlí 'azee'ál'j'. 'Ats'íis yee yá'át'ééh dooleetii, t'áá 'altso bídin niidlí, 'akon. 'Áádóó, 'akon, 'azee'adaal-ííggóo nihitahgóo nihá bigháqah ní-dazh'ditsigo, béeso ch'ídahidit'aahii 'áají' 'íiyisíí bíghah nahalingo ch'ída-hidit'aahígíí 'áají' nihá bee béédazh'di-tsigo yá'át'ééh. 'Áko nihit yá'adaa-t'ééh. Háálá 'azee'ál'j' t'áá 'íiyisíí bí-dín niidlí. Haa shíí néelqá' doo nihíi-ghah da nahalin k'adígíí, 'akóq' bida-ínishígíí nihitahgóo. T'áá nih'oh neel'q.

Ła'da diné, sánii da, háida, 'a-zee'ál'j'gi yigháhq' ha'deezbin nihi-di'niih dóo t'áá 'áko t'óó t'óó'góo, 'a-zh'q háádéé' shíí neeznádiindi da tsin sitáqádeé' jigháah ndi t'áá t'óó'góo ní-kijiighááh bāq dah haz'qāgo. Be'a-wée' da bāq dah haz'qāgo 'atdó' t'áá t'óó'góo díkwí da biłkāahgo 'índa Ła' 'ákóne' sidáhq' ch'ínadáahgo, k'ad yá'ánít'ééh nísínídlí' bi'di'niihgo 'índa náás hoo'nił nahalin. Jó 'ákwe'é 'át'é, 'akon. 'Éi biniinaago, 'akon, ts'ídá yéi-go nihá bidazhdiilkaal dooleet nihini-dajilnishígíí kwe'é 'azee'ál'j' haz'qāgi. Bił dah nahaz'qāgóo 'ólta' nihá 'adaal-ne'góo béeso nitsaígíí ch'ídeet'aah ha'ní 'ólta' biniiyé, 'akon. 'Azee'ál'j' 'akóq' bił 'ahqah danínilígíí 'éi t'áá 'a-níí 'ákót'éego ts'ídá yá'át'ééh, 'akon.

'Índa da'nítiingóo da, 'akon kó-t'éego ts'ídá nihit yá'adaat'ééh. 'Éi 'ákót'é. Náána 'akóq' nihit dah nahaz- 'qāgóo t'áá nihitahgóo bee nihich'i' 'a-nínááhóót'i'ii ts'ídá. t'óó 'anááháyóí, 'akon. T'áadoo le'é bee nihich'i' 'aná-hóót'i'ii ts'ídá kónéelqá'. Bee náás dii-kah ha'nínígíí. Nihikéyah bił dahólq danihi'di'ní, 'akon. 'Éi da, 'akon, nihí-ká 'anídajijahgo yá'át'ééhgo nihá bi-dajilniihgo, 'éi doodago t'áá nihe'a-shiiké yá 'éedahósinií, 'éi 'akóq' yini-daalnishgo 'atdó' nihit yá'adaat'ééh. T'áash hazhó'ó Bilagáana t'éiyá ha'á-t'íi da yiyiichijh. Jó nihe'ólta'í 'akóq, siláoltsooí danlíinii da 'akóq' t'áadoo le'é naanish da yídaneedl'j' Ła'. 'Áádóó 'azh'q Ła' t'óó da'íłta'ígíí ndi Ła' naa-nish yídaneedl'j'. Naanish da hadeinitá 'akon. 'Éidiígíí t'áá 'akóoní nihitahgi, bidine'é yitahgi nihá naazdáago yá'á-t'ééh 'atdó'. Kót'éego Ła' baa nitsidei-kees. 'Áko t'áá hazhó'ó baa 'ahééh hasin. T'áá 'íiyisíí t'óó nihídazhnó'á-

DINÉ ŁA' DA'AHISYÍ

By Chic Sandoval (Lukachukai, Arizona)

Tádiin dóo ba'aan 'ashdla' náahaiídqá' daats'í t'áá 'éi Tsééhyíł hooleyéegi diné da'a-hiisyí. Hastiin léi' Jishii ni' bida' dahojinií nt'ée' hak'í dahoji'ahgo biniinaa dahojiisxíí Ła. Hastóí da'iisxínéé 'éi tált'éego t'ah naa-kai. Tó'ahaní daniljigo. Ła' 'éi Bitsii' Noo-dóqzii wolyé. NáánaŁa' 'éi Hastiin 'Áłts'íisígíí wolyé. Yit díłt'éego 'adaat'ínéé t'éiyá díkwí náahaiídqá' shíí 'éiyá dah 'ádiidlo'go 'ádiisyí.

Hastiin 'Áłts'íisígíí wolyéhígíí bideezhí nt'ée'go bāq dah haz'qāgo, t'áá yéigo. daa-tsaahgo hastóí t'áá 'íiyisíí ch'ééh 'adaat'jigo. 'Eii jéi 'ádijh wolyéhígíí shíí bi'niiłhijgo. Jó 'áko ndi 'iiníziin ha'nínígíí 'ákóne' 'adeiz'q. 'Áádóo shíí nłéi diné bá nidahaŁa. Hastóí 'at-kée' ninádei'niłgo bá nidahaŁa. Ła' ni'dilniih yee nidahaŁa. Ła' déest'j' yee nidahaŁa. 'Índa hatáál yee nidahaŁa. 'Áko shíí díí déest'j' yee nidahaŁahígíí dóo ni'dilniih yee nidahaŁa-hígíí 'éi shíí 'adaadzaa nahalin. Diné nihqah 'i'niiłhíinii, t'áá nihá'ayééh, Jishii ni' Bida', 'éi nihqah 'i'niiłhíí Ła, daaníigo shíí 'éi 'aadóo diné dahalni'go.

'Áko shíí 'éi 'aadéé' t'óó 'ákót'éego ho-deeshzhiizh. Haa shíí nízáád nihqolzhiihgo 'asdzání yéé t'óó tsé'édin, yéigo 'áanił silí'. T'óó bits'iini yileet dóo t'óó ni'j' hootfsh. 'Áko 'aak'eej' 'anáahoolzhiihgo, da'nees-dli'go daats'í t'áá 'éi, haa'í nahalzhiishgo shíí t'áá 'éi, Tsééhyíł hooleyéegi díbe taah ná'nił dóo ha'a'ah bich'ijigo tsin nineel'qāgi 'asdzá-ní yéé bił nináá'í'na. 'Ákwe'é shíí 'índa t'áá 'íiyisíí t'áá yéigo 'áaniłgo baa na'aldeeh.

'Áko díí diné dahodiyoothéetii 'éi díbe taah ná'nił dóo binaashii 'e'e'ah bich'ijigo haghan. 'Áko shíí t'áá 'ákót'éego nijiiníh. "Nik'éhat'ááh, 'asdzání bāq dah haz'ánígíí; ni 'ini'niłhí daniłnı, déest'j' yee dayoo'j', 'índa ni'dilniih yee dayoo'j', dahafniigo shíí. Ts'ídá shíí t'áá hoolzhishgo 'ákót'éego hoł béeéhózin. 'Índa 'asdzání bāq dah haz'ánii t'áá bi t'áá 'ákóni jini. "Atk'idqá', ch'ééh shizhdéetkid. 'Áko ch'ééh 'ashijit'j'igdo, 'éi biniinaa dooshq'

hígíí 'éi t'áá 'íiyisíí doo 'aanii da. Ha'á-t'ij da t'óó nihínól'ahígíí t'éiyá 'aghá, t'áá nłéidéé', 'akon. Kóq hastóí yee yádaat'j'. Tseebídiin náahai dóo 'aa-dóo wóshdéé' haa shíí néelqá' 'ádin daaní. 'Éi t'áá 'aaníí 'adaaní. Bił bée-dahózingo, 'akon. T'óó 'ákót'éhígíí 'éi doo daniidzin da. T'áá 'aaníí 'át'éé-góo bee nihit dahojilni'go 'éi yá'át'ééh.

It happens too often that a matter of great importance is presented to us in the council, and we vote on it hastily before we have discussed and understood it thoroughly. Then as soon as we return home, our people hold us responsible, and berate us for acting in haste, and counter to their best interests.

We really need the proposed appropriation, especially for schools, hospitals and roads. We have some hospitals, but not enough. Too many people are turned away because they are full to capacity. I would advocate the enlargement of some of the existing hospital facilities, too.

The development of our natural resources, and the proposed construction program on our reservation will provide employment for many of us. The young people are willing to take on this work of resource development and construction, but they are hampered by a lack of training. In my school days we were taught a variety of vocational skills along with the academic work. Nowadays there is not enough emphasis on vocational training which could prepare our young people for the work in connection with proposed developments on the reserva-tion.

hats'iigo nanináa Ła. Háadi shíí t'áá bíhól-níhgoó bídaasdzil dooleetgo ch'ééh níinísh-keed shizhdíiniid ni' t'áá 'aaníí, nígigo shíí yee haa halni'. 'Áko shíí 'éi 'ákót'éego hade 'áalniłgo 'ákót'éego hodeeshzhiizh. Wó-náásdóo 'asdzání yéé bizéé' hazl'j' jini. Kóq 'asdzání yéé k'ídahineezdéelgo shíí 'asdzáq bich'e'é bizéé' hazl'j'go shíí hááhgoó shíí yi-chago, "Níłááhdéé' Jishii ni' Bida' shá nánóh-dzjjs, kóq shá nidinołtq', bik'os k'ínishgéeshgo sixsé. 'Éi shqah 'ajiisxí, nígigo.

'Áko shíí 'éi 'ákót'éego 'ayahoniitj'j'. 'Á-ko díí hastiin 'Áłts'íisígíí wolyéhígíí 'éi bimá-go. Bilah 'éi bizéé' hazl'j'go. Díí hastóí Ła-ígíí tált'éego 'éi bich'eeke' da'íłjigo. T'áá shíí 'áko t'ááŁáhadi diné bee bāq tsíhodeskézígíí biniiyé bich'j' dah 'adiildee'. 'Ahbínigo haa'í shíí hoolzhishgo 'asdzání yéé 'ádin silí'. 'Ah-bínigo t'óó ha'oo'áŁigo nłéi wónaanídéé' 'adi-niih yéedéé' diné ch'ínijéé'.

'Áko shíí 'éi nłéi wónaaníj' nijigháago. T'áadoo bahat'aadi diné hach'j' nikiníjéé'go t'óó dashdiyyáa Ła jini. NáánaŁahj' ni'qājigo haadaaní bighango, Deenást'saa' dabijinií nt'ée' hastiin, 'éi 'áájí bił yah 'ajíiyá. 'Áájí bił yah 'ajíiyáa dóo t'óó bine'jigo jineezdá ji-ni. Kodéé' t'áá 'áyídídéé' diné 'éi ha'át'íi shíí yaa naagháago sidáago bine'jigo jineezdá.

T'áadoo hodíina'í kodéé' diné hoł yah 'íijéé' jini.

T'áá shíí 'áko Hastiin 'Áłts'íisígíí dóo diné 'ádiisyínéé, 'éi daats'í t'áá 'éi, Hashké 'Ahoo'nił daats'í t'áá 'éi, háidígíí shíí t'áá 'éi, 'éi shíí yit 'at's'q' hasit dóo dah hodiyyił-han. Hastiin 'Áłts'íisígíí 'áni jini, "Díí j'j' diné doo jooba'ii nishł, kó'oolyéeni, nı jini. T'áá shíí 'áko 'at's'q' hasit dóo t'óó'góo dah ho-diyiłhan. 'Áko shíí diné dah 'ádiidlo'go 'á-diisyínígíí naghái chizh nehe'niłgi tsénił si'-qāgo 'éi yit nídiilwod dóo Ła' t'áá 'at's'q' hó-tq'go hoyoothqāqgo tsénił t'áá deeníjigo yee hatsiits'iin 'ak'íiniłkaal jini. 'Éi diné dah 'á-diidlo' ha'nínígíí 'át'j'. Kódzaago shíí 'aají' dahwiisxí. T'áá shíí 'áko doo 'óol'j' da.

Diné bił yah 'azhničh'q' 'éi t'ááŁa'í ndi t'áadoo haadzii' da jini. T'óó shíí bił 'á-hásdijid. T'áá shíí 'áko dinéhéé t'óó dah ní-diijéé'. Doo baa yinist'j'j' da. T'áadoo ndi Ła' da 'áají' 'eelwodí da. Díí ho'diisyínígíí 'éi hwe'esdzáan 'ániid 'ashchjigo t'ah nanit'ago sidáago 'áko ho'diilyaa. 'Éi shíí biniinaa t'óó 'íighal bí dó'. Dinéhéé shíí 'éi 'azéé' hazl'j'éé-di nánijéé'go 'asdzání bizéé' hazl'j'éé hasht'e dayiilaa 'éi 'áájí. Hoł nidzilne' yéé shíí 'éi t'áá 'ákóq' jiztj'. Diné náánaŁahdéé'ígíí shíí 'índa hani' 'at'aiist'qāgo 'éi niheeskai dóo dah dahodiiyí.

'Áko ts'ídá t'áá 'ákóne' nahalzhiishgo 'atdó' Dziłk'í Hózhóniij' diné nídadiichxq'. Bizhoshí wolyéé nt'ée', Naat'áanii Nééz hool-yéhéj' kijh yíbaa'. 'Áájí 'atdó' diné nidaa-chxq'go díkwilt'é shíí 'ei Dziłk'í Hózhónii yi-gháq'di kééhat'j' ha'ní. 'Áko shíí 'éi 'áádéé' biniinaa hóochi'go Bizhoshí ni' biye' Hataat'ii Yázhi wolyéé nt'ée' 'éi shíí 'ákwe'é haa níyá. Kojí kót'éego hóoni, diné da'ahiisyí hodoo'-niid. 'Áko shíí hodeez'q. 'Atch'odadii'niit, 'ák'indadiildził nígigo shíí hodeez'q. 'Áko díí kojí diné da'iisxínééj' shíí 'éi 'adaaní, "Nihí 'éi doo háájí da naazt'i'góo, nídadiichxq'ígíí 'éi dooda. Díí diné nihqah 'iisxíinii, jó 'éi t'éi-yá daseelyínígíí, jó 'éi t'áá 'ákódí. 'Áádóo náásgóo háágóo da nideiichxq' dooleetígíí 'éi doo biniiyé 'adeiit'j' da. "Nihí shíí 'éi 'aají ha'át'íi biniiyé 'adaat'j'. Jó 'éi t'áá náána-sahdii. 'Atch'odadii'niitgo 'ahiih dii'neét di-

(Page 10 bikáa'gi baa náaháni')

nínígíí 'éi dooda," dahozhdiiniid Hataatíi Yá-zhí yéé t'óó dah nídiidzá.

'Áádóó díkwíí shíí náánéiskáago 'índa diné da'iisxínéé 'íí' bíł dah diijéé'. 'Éi shíí Tséhootsooígí k'ííh yikai. 'Éi shíí bíłq'íí' díí 'áhóót'íídgíí t'áá 'ákót'éego bá yí'níí'. 'Áko ndi 'áádéé' doo bíka'aznáa da. Dóó doo sílago bíkadaaskai da. T'áá bí k'ííh yikai. Dóó shíí t'áá 'ákót'éego yee 'ádaa dahoolni'. T'áá 'aanígóó 'ákót'éegi t'áá 'ákójone' 'át'éégóó 'ádeiidzáa daanígígo shíí 'ákódzáa.

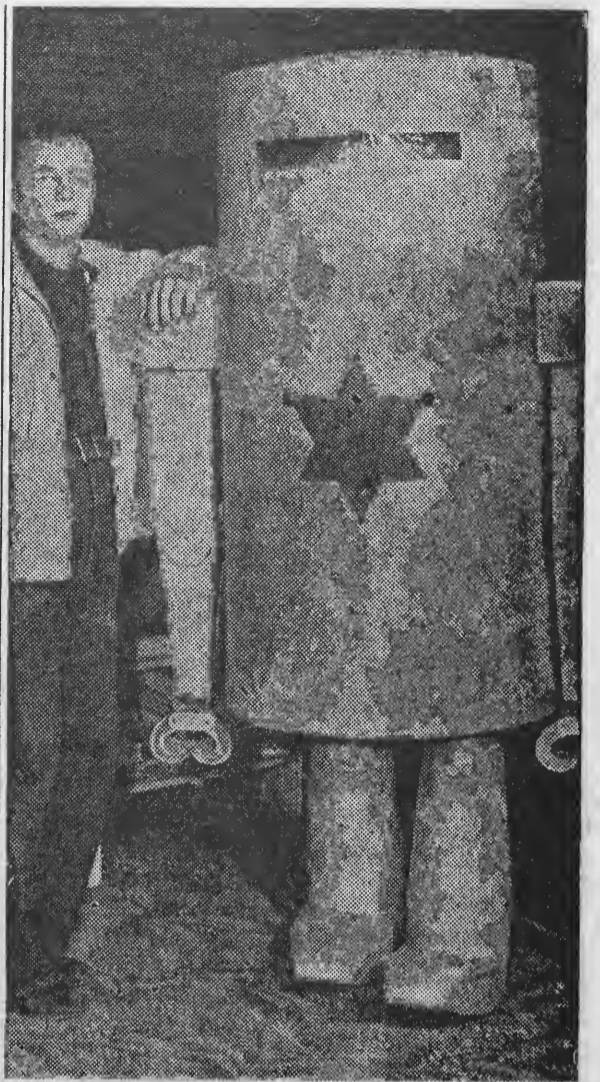
T'áá 'áko 'áádóó dah bídi'diit'eezhí 'éi 'íléi háadi shíí 'aa dahwiinít'íídi shíí baa dahwiinít'íídi.

'Ákohgo díí k'ad 'iiníziinígíí dóó 'at'k'é-hát'áhígíí, jó 'éi yiniinaa da'ahiisíyí. 'Áko 'ánihiwíí'aahii bá nihoní'áanii 'ání jini, "Díí k'adígíí ts'ídá t'áátáhádi sih nihaa nínáádoo-t'áát, Naabeehó nohtíinií 'ak'éhát'ááh binii-naa nida'ahóttseed 'íléi háádéé' shíí. T'áá 'íléidéé' t'áá 'ákót'éego baa noohkai. 'Áko biniinaa nida'ahóttseedgo 'aadéé' hool'á. 'Áko ndi bee haz'áq'íí bik'ehgogo dinézéé 'ákót'éego doo, dóó t'áá 'ákóníłtsogo báq'íí ná-ídlí. Háadi 'ta' t'áá 'ákónááda'ahootyaago 'éiyá kodóó 'ííshj'áq' náásgóó hodeeshzhiihzhgóó ts'ídá t'áá 'ánihiwíí'aah bik'ehgo nihaa náhódóót'íí. Díí k'adígíí t'éiyá t'áátáhádi sih nihaa nínáánish'aah. Neeznáá náahaij' 'awáalya shoójéé' dooleet," bí'doo'niidgo shíí 'aadóó dah bídi'diit'eezh.

'Éi 'íléi shádi'ááh bich'íí haa'í shíí Georgia hoolyéego náhásdzo biyi'di Atlanta, Georgia hoolyé, 'áadi shíí 'awáalya hót'saa haz'á. 'Áko yaa 'naaskai. 'Áadi naháazt'áago díkwíí shíí béédááhai. 'Áko 'éi k'ad ts'ídá tádiin

náahaiídq' 'aak'eego, 'éi díí 'aak'eedí diné bitah hodoolnih lágo t'ah 'nt'ée' náakai. 'Ákohgo kwiidí nináhaaskai. 'Ákóyaa díkwíí shíí béédááhai. Kódzáa ní 'íídg' k'ad tádiin dóó ba'aan 'ashdla' náahaiídq' diné da'ahiisíyí, jó 'akon. 'Áko 'ashdla' hanii shíí béédááhai 'awáalya góne'. 'Áko 'índa 'áádéé' náakai. 'Áko 'éi díí k'ad hastóí danilj'igo t'ah nidaakai. T'áát'á'í 'éi 'ádiisíyí. Jó 'éi t'áá 'íiyisíí diné yíł nízniłne' yéé dah 'ádiidlo'go yee 'ádiisíyí. Tséhootsooídi naagháá 'nt'ée'. 'Áko díí bilah biniiinaa diné seesyíinii 'éi hastíí silj'igo k'óq' naaghá. 'Índa bahastóí Tsii' Nood'óq'zii wolyé, 'éi dó' t'ah naaghá. 'Índa 'ta' bahastóí Hashké 'Ahooníł wolyé 'éi dó' t'ah naaghá. 'Áko 'éi k'ad doo 'át'éhégoó diné ha'át'e' 'ádinii danilj'igo nidaakai. 'Ayóí 'át'éego siih danízingo 'ádaat'é. 'Éi t'áá 'ákót'éhégo baa ch'íhonish-aahgo 'adíshní.

A murder took place about 35 years ago at Tsohalee. A man named Jishii was blamed for the illness of a woman. She was apparently dying of tuberculosis, but native diagnosticians determined that Jishii had brought on the illness by means of witchcraft. After she died some of her close relatives went to Jishii's place and one of them split his head with an axe. This happened at just about the time some of the Novohos were at odds with the Agent of Shiprock. These who were at odds with the Agent come to the dead woman's relatives and asked them to join in on uprising against the government, but her relatives refused to do this. The men that murdered Jishii then rode in to Fort Defiance, surrendered themselves, and were tried for murder. They were adjudged guilty, and sentenced to 10 years at Atlanta, Georgia. They served about half of the sentence and returned home. One of them (the one who wielded the axe) hung himself after living for a time at Fort Defiance. The other three are still living among their people, and are highly respected members of their community.

Díí hastiin s' kóníłtsogo bik'í si'ánígíí béesh 'át'éé ndi t'áá bí tádígháahgo 'ályaa jini. Ha'éetsoh t'igaigo hastiin biwos bikáá' dashdées'-nii'go jizínígíí shíí 'éi 'í'jilaa. K'ad t'éiyá yee yáłt'í' dooleetígíí bá 'ánáánáłnééh jini. Níłch'í haln'í ha'núigo k'óq' dadiits'a'go naazniligíí bee dadiits'a'íi t'áá 'éi yee naha'náago 'ályaa jini. T'áá 'át'é béesh t'éiyá 'át'é.

ALL NEWS ILLUSTRATIONS AND CARTOONS THROUGH COURTESY OF THE GALLUP INDEPENDENT, WITH SPECIAL PERMISSION OF NEA SERVICE.

Díí kwii naaltsoos náábiká'ígíí 'éi nabégíí 'át'é. Ła' nabédzili deitnii teh. Díí nabégíí be'elyaaígíí 'éi t'áádoo le'é bíi' si'áago 'éi yee t'áá bí naaghá. Hó 'éi t'óó bikéédéé' dah joo'áatgo. Bijáád baq' hada'az'áhígíí beego niinah gódeg ndi hahaghááh. Jó 'éi kwii tsin 'íí'áá léi' deigo yaq' yigáatgo bikáá'. Bijáád náyoohis biniiyé bíi' si'ánígíí 'éi chidí bitoo' bih nádzí'go yee nidzit'í.